

İnsanlar ve Gezegen için Feminist Gündem:

Küresel Feminist Ekonomik Adalet Gündemi hakkında İlkeler ve Öneriler

Feminist Eylem Planı
Haziran 2021 – Nesiller Boyu Eşitlik Forumu

Nesiller Boyu Eşitlik için Nexus Eylemi

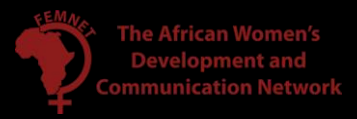
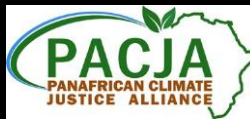
İnsanları ve gezegeni korumaya odaklı feminist ekonomik adalet için sağlam, yapısal ve kesişimsel bir gündem konusunda ortaklık.

İçindekiler

- 3 Şu An
- 5 Bu Raporun Hikayesi
- 6 Toplumsal Cinsiyete Dayalı Bir Yapı Olarak Ekonomi
- 13 İnsanlar ve Gezegen: Küresel Ekonomik Adalet için Feminist İlkeler ve Öneriler
- 14 Üretken bir ekonomi olmaya yönelik orantısız önerilerden feminist sömürge karşıtı yeşil ve yeni bir yapıya geçiş yapan ekonomi
- 20 İnsan haklarının ve gezegenin refahının önceliğini büyüme ve GSYİH'nın önüne koyan bir ekonomi
- 23 Eşit ve adil küresel ticaret düzenini destekleyen bir ekonomi
- 28 Zenginliği ve kaynakları yeniden dağıtan bir ekonomi
- 30 Borç adaletini ve yeni devlet borcu yapısını destekleyen bir ekonomi
- 34 Demokratik bir küresel ekonomik yönetim mimarisi
- 38 Sonuç

Hakkında

İnsanlar ve Gezegen için Feminist Ekonomik Adalet Nexus Eylemi, aynı zamanda ekonomik adalet ve iklim adaleti konulu Eylem Koalisyonlarından ikisi için eş liderlik yapmakta olan dört kilit ortak tarafından yönetilmektedir: Kadın Çevre ve Kalkınma Örgütü (WEDO), Kadın Kalkınma için Finansman Çalışma Grubu (WWG-FFD), FEMNET - Afrikalı Kadınlar Kalkınma ve İletişim Ağı ve Pan-Afrika İklim Adalet İttifakı (PACJA). Pekin+25 Nesiller Boyu Eşitlik Forumu kapsamında, WWG-FFD ve FEMNET, ekonomik adalet konusunda Eylem Koalisyonunda eş liderlik, ve WEDO ve PACJA ise iklim adaleti konusunda Eylem Koalisyonunda eş liderlik yapmaktadır.

Bu plan, 2021 yılının başlarında Diyana Yahaya tarafından hazırlanmış ve Brevity & Wit tarafından tasarlanmıştır.

... Şu an

Pekin Deklarasyonu ve Pekin Eylem Platformu'nun (BPfA) kabul edilmesinden 26 yıl sonra, yani 2021 yılında, BPfA'nın yıldönümü, hızlı bir şekilde başarılı sonuçlara ulaşmak amacıyla cinsiyet eşitliğinde geri dönüşü olmayan ilerlemeler kaydetmek üzere bir dizi somut, iddialı ve dönüştürücü eylem başlatmayı amaçlayan **Nesiller Boyu Eşitlik Forumu** aracılığıyla kabul edilmektedir. Yine şu anda dünya kötüleşen ve iç içe geçen bir çok krizin ortasındadır. COVID-19 pandemisinin başlangıcından neredeyse bir yıl sonra, dünyada 3 milyona yakın insan öldü ve 130 milyondan fazla kişi virüsle enfekte oldu,¹ eşi görülmemiş küresel istihdam kaybı ile 2020'de 114 milyon kişilik istihdam kaybı kadınlar için erkeklerden daha yüksek bir işsizlik oranı yarattı,² tarihin en büyük küresel durgunluğu yaşandı, devletlerin borçluluk oranı, eşitsizlik düzeyleri ve yoksulluk modern tarihin herhangi bir noktasında olduğundan çok daha yüksek seviyelere geldi³. Dünyanın ve dünyadaki yoksulların çoğunluğu kadınlardan oluştuğu için, bu çoklu krizlerin çoğunu kadınlar üstlendi ve üstlenmeye devam edecek.

Ayrıca dünyanın zenginlik ve kaynaklarının büyük çoğunluğuna sahip olan seçkin azınlık ile dünyanın çok az şeye sahip olan veya hiçbir şeye sahip olmayan çoğunluğu arasındaki uçurum hiç bu kadar belirgin olmamıştı.

Pandemi boyunca, çoğunluğu beyaz erkeklerden oluşan dünyanın en zengin 10 insanının toplam serveti 5 trilyon Dolar artış gösterdi⁴ ve bu rakam, gezegendeki herkesin virüs ve virüs nedeniyle yoksulluğa düşmesini önlemek için ve herkes için bir COVID-19 aşısı almak için fazlasıyla yeterli bir miktardır⁵.

¹ 15 Nisan 2021 tarihli veriler. Bkz. WHO COVID-19 sayıları: covid19.who.int

² **ILO Monitörü: COVID-19 ve iş dünyası**. Yedinci baskı Güncellenmiş tahminler ve analizler, 25 Ocak 2021.

³ Daha fazlası için: blogs.worldbank.org/opendata/impact-covid-19-global-poverty-under-worsening-growth-and-inequality

⁴ Daha fazlası için: reuters.com/article/us-health-coronavirus-un-idUSKBN2BZ281

⁵ Oxfam, *'The Inequality Virus'*, 25 Ocak 2021.

İddiaya göre aşırı yoksulluğu ortadan kaldırmanın ve eşitsizlikleri azaltmanın eşliğinde olan dünya, şu anda bir şekilde pandemi nedeniyle benzeri görülmemiş bir aşırı yoksulluk ve eşitsizlik seviyesine geldi. Uzun süredir devam eden küresel değer zinciri ve mevcut piyasa sistemi, sınırlar kapanınca dağılmaya ve çökmeye başladı ve bu durum gıda, tıbbi malzeme ve diğer ihtiyaç maddelerinde akut kıtlık oluşmasına yol açtı. Küreselleşme kapsamındaki ilk heyecan ve kazan-kazan hissi uzun zamandır ortadan kayboldu; pandemi öncesi dönemde dahi dünya nüfusunun büyük çoğunluğu için sözde sağlayacağı geniş çaplı iyileştirmeleri sağlayamamıştır.

Bu durum ekonomik, politik ve sosyal sistemimizin üzerine inşa edildiği temel varsayımların ve öncüllerin çoğunu gözden geçirmemiz gerektiği anlamına gelmektedir. Dünya, ekonomik kurallarımızı ve politikalarımızı tasarlayanların sıklıkla iddia ettiği gibi, ülkeler ve ülkelerde yaşayan erkekler ve kadınlar arasında ve baskın ve marjinalleştirilmiş ırksal ve etnik gruplar arasındaki eşitsizlikleri gerçekten ortadan kaldırmanın eşliğinde miydi? Mevcut ekonomik ölçek ve büyüme sistemimiz, bir pandemiye ve hatta bir iklim krizine dayanamıyorsa gerçekten sürdürülebilir midir ve izlenecek tek yol mudur?

Mevcut küresel krizlerin daha fazla açığa çıkardığı şey ise mevcut ekonomik sistemimizin son 30 yılda şekillendiği ve düzenlendiği kusurlar ve bozukluklardır. Yüzyıllardır sermaye birikimini haklı çıkarmak amacıyla ortaya atılan ideolojiler, neoliberalizm ve işleyişinin merkezinde yer alan ataerkillik, beyazların üstünlüğü ve sömürgeciliğin sinsi çağdaş enkarnasyonlarıyla günümüzde de devam etmektedir. Kadınların ezilmesinin ve eşitsizliğinin sistemik itici güçleri olarak, iç içe geçmiş bu sistem ile yüzleşilmesi ve ortadan kaldırılması gerekir.⁶

Uzun süredir birden fazla kriz, baskı ve kimlik sorunlarıyla kesişimsel olarak çalışan feministler olarak, kadınların insan hakları, toplumsal cinsiyet adaleti, ekonomik adalet ve herkes için iklim adaletinin sistemik değişim olmadan sağlanamayacağını ve herkes için eşitlikçi, barışçıl ve sağlıklı bir gezegen yaratmayı amaçlayan geniş bir ekonomik eşitlik gündemiyle bağlantılı olmaması halinde COVID krizinden 'feminist toparlanma' nın imkansız olduğunu bilmekteyiz. Feministler anı yakalamak için küresel ekonomik eşitlik hedefiyle hem sinerji, hem de güçlü bir yapısal çözüm getirmekte, ticaret, vergilendirme, borç ve genel makroekonomik sistem ve yapılar konularını birbirine bağlayan bir çözüm sunmaktadırlar.

Kapitalizm gezegenimizi yok ediyor... Devrime ihtiyacımız var, daha azına değil!

6 [Krizdeki Dünyayı Kökten Değiştiren Kadınlar. Pekin+25 için çerçeve.](#)

Feminist aktivistlerin strateji toplantısında tasarlanmıştır, Mexico City, 22-24 Ağustos 2019. 29 Eylül 2019.

Bu Raporun Hikayesi

Feminist hareket, aktivistler ve akademisyenler geleneksel ekonomiye her zaman benzersiz katkılar sağlamıştır. Elli yıldan uzun bir süredir feminist iktisatçılar, evlerde, topluluklarda ve politika oluşturmada ana akım ve geleneksel ekonominin genellikle göz ardı ettiği veya görmezden geldiği eşitsiz güç ilişkileri, eşitsiz kalkınma, toplumsal cinsiyetin inşası, bakım işlerinin ekonomiye katkısı, toplumsal cinsiyet eşitliği, ırk ve diğer kimlik çatışmaları gibi konuları ön plana çıkarmaktadır. Geleneksel ekonominin genellikle maskülen hale getirilmiş veya cinsiyetten bağımsız yaklaşımına meydan okumakta ve feminist hareketlerin yaşamımızın tüm alanlarında eşitlik ve kadınların insan hakları mücadelesinin desteği olmasını sağlamaktadır.

Bugün, feminist ekonomi henüz tam olarak kabul görmemiş ve ana akım ve geleneksel ekonomi ve siyasetin merkezine alınmamış olsa da bu alanın önemi görmezden gelinemez. Son birkaç ekonomik krizle (1997-1998'den daha yakın tarihli 2008-2009'lara) birlikte mevcut küresel kriz ve bunun kadınlar üzerindeki orantısız etkileri, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini hesaba katan ekonomik analizlere ve geleneksel ekonominin bazı temel varsayımlarına meydan okuyan ve feminist olan yeni kalkınma paradigmasını beraberinde getiren bir yaklaşım niteliğindeki ekonomik çözümlere olan ihtiyacı bir kez daha vurgulamıştır.

Bu rapor, feminist grupların ve Nesiller Boyu Eşitlik Formu (GEF) müttefiklerinin, Ekonomik Adalet ve İklim Adaleti Hakkında Eylem Koalisyonlarının mevcut organlara, kaynaklara, araçlara ve insanlar ve gezegen için çalışan feminist ekonomik eşitlik gündemi için geniş savunuculuk stratejilerine katkıda bulunma çabalarının bir parçası olmaktadır.

Bu rapor, küresel feminist ekonomi ve iklim adaleti için gerekli olan kilit değişimler ve dönüşüm önerileri yoluyla Eylem Koalisyonlarından ikisi (Ekonomik Adalet ve İklim Adaleti) kapsamında gerçekleşen görüşmelere ve karar alma sürecine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. **Kolektif Feminist COVID-19 ilkeleri**7 ile uyumludur ve bu ilkelere göre tasarlanmıştır.

---

7 feministcovidresponse.com

Özel ve çeşitli ortaklar arasında ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme uzmanlarından toplumsal cinsiyet eşitliği ve sosyal korumayı finanse etmek için mali alanı savunan kişilere kadar bazı farklı, ancak birbiriyle bağlantılı durumlar arasında çok ihtiyaç duyulan diyaloglar ve fikir alışverişleri yoluyla sistemik ekonomik değişimi teşvik eden ortak stratejiyi daha da güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Küresel feminist ekonomi ve iklim adaletini sağlamak amacıyla bu konularla onları destekleyen hareketler arasında karşılıklı bir bağlantı kurulması gerekmektedir.

Toplumsal Cinsiyete Dayalı Bir Yapı Olarak Ekonomi⁸

İnsanlar ve gezegen için feminist bir ekonomik adalet gündeminin katkılarını ve temellerini daha detaylı bir şekilde keşfetmeden önce ekonomi ve ekonomi politikalarını, bunların nasıl işlediğini ve mevcut modelin dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu ve en şiddetli şekilde de kadınları ve kızları nasıl başarısızlığa uğrattığını anlamamız gerekmektedir.

Bölüm 1: Ekonomi ve Makroekonominin Açılması

'Ekonomi' kelimesi, Yunanca 'ev yönetimi' anlamına gelen 'oikonomia' kelimesinden gelmektedir. “Ekonomi” kelimesi, çeşitli tanımları korumaya devam ederken, bugün, insanların değerlerle, özellikle de mal ve hizmetlerin üretimi, dağıtımı ve tüketimi ile nasıl etkileşime girdiğini inceleyen sosyal bir bilim olarak kabul edilmektedir.⁹

Ekonomi, genellikle standart koşullarda varsayılan nesnel ve sorgulanamaz matematiksel denklemlerden oluşan tamamen teknik bir alan olarak tasvir edilmiştir. Bu da ekonominin siyaset bilimi ve sosyal bilimler dışında kesin bir bilim¹⁰ ve ayrı bir disiplin olarak kabul edilmesine ilişkin tezleri daha ileri götürmüştür. Bununla birlikte, ekonomi, fizik ve kimya gibi mutlak bir bilim değildir ve bu nedenle fizikçilerin ve kimyagerlerin sahip olması gereken teknik uzmanlıkları gerektirmemektedir. Ayrıca gerçek dünyada ekonomistlerin testlerini yapmak için sıklıkla kullanacakları “standart koşullar” ve doğru test araçları diye bir şey yoktur ve ekonomik analizlerin sürekli olarak kanıtlanmasına gerek yoktur.

⁸ Bu bölümün büyük bir kısmı Afrika Feminist Makroekonomi Akademisi'nden alınmıştır. [Bozmaya Cesaret Etme: Ekonomiye Feminist Makro Düzeyden Giriş](#), (2021).

⁹ Paul Krugman ve Robin Wells. Ekonomi (3. baskı). (2012). Worth Publishers. p. 2. ISBN 978-1-4641-2873-8.

¹⁰ Burada bahsedilen mutlak bilim, doğru nicel tekniklerin kullanıldığı ve hipotezleri test etmek ve sonuçları tekrarlamak için doğru araçların bulunduğu herhangi bir bilimsel alanı ifade etmektedir (Collins Dictionary). Mutlak bilim, çalışma alanlarının, odak noktalarının ve önceliklerin neler olduğunu belirlemede insan önyargılarına ve etkisine maruz kalabilse de, çalışmaların asıl konusu bu şekilde değildir. Örneğin atomlar, moleküller ve iyonlar, insan önyargılarına ve duygularına duyarlı değildir. Bunlar, mutlak bilimin alanları arasındaki temel ayrımlardan bazılarıdır; burada, mutlak bilimin yapabileceği şekilde laboratuvar testleri ve mutlak gerçekleri kanıtlanmanın mümkün olmadığı sosyal bilimlerden farklıdır.

Bu ayrımlar, ekonomiye bakış açımızı ve ekonomi politikalarının nasıl yapıldığını değiştirmemiz, ekonomi hakkında sadece uzmanların veya sadece ekonomistlerin tartışabileceği düşüncesinden uzaklaşmamız ve en önemlisi ekonomi ve şekillenmekte olan makroekonomi politikaları etrafındaki sohbetlere kadınları dahil etmemiz gerektiğini göstermektedir.

Neoliberal kapitalizm ve ataerkilliğin, beyaz üstünlüğünün ve sömürgeciliğin çağdaş enkarnasyonları ve bunun sonucunda ortaya çıkan “serbest” pazarların, “büyüme” ve insanlar ve gezegen üzerindeki kâr mantığı arasındaki kesişmeler, mevcut küresel krizlerin temel itici gücü olmuştur. Sınırsız büyüme, ekonominin nihai hedefi haline gelmiş ve ülkelerin zenginliğini ölçen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH), kalkınma paradigmamızda hem en güçlü sayı, hem de baskın kavram olarak ortaya çıkmıştır. Sınırlı kaynaklara sahip bir gezegende, sonsuz büyüme ancak çevrenin, insanların ve gezegenin çıkarılması, sömürülmesi ve yok edilmesi yoluyla gerçekleşebilir. Yine de bu aynı neoliberal ideoloji, geleneksel ekonomi içinde o kadar yerleşiktir ki, çoğu zaman bir ve aynı olarak kabul edilirler ve neoliberal paradigmanın ekonomik sorgulamayı tanımlamasına veya basitçe “ekonomi” olarak anılmasına izin vermektedir.

Bu ekonomik tutuculuk, mevcut neoliberal ve kapitalist ekonomik modeli eleştirmeye veya ona karşı çıkmaya ya da farklı bir bakış açısı ifade etmeye çalışan herkes, özellikle kadınlar ve diğer marjinal kişiler için zor hale getirmektedir. Bu noktada, feminist hareketin feminist ekonomi arayışını, tamamen iktisadi bir fenomen veya disiplin olarak anlamamak veya tüm iktisat politikalarına kadın ve toplumsal cinsiyeti dahil etmek olmadığını kabul etmek önemlidir, ancak adil, çeşitli eşitsizlik biçimlerine hitap eden, kadınların insan haklarını ve herkes için barışçıl ve sağlıklı bir gezegeni taahhüt eden bir ekonomik model izlemek önemlidir. Ve neoliberal ekonominin, ekonomimizin düzenlenmesi açısından tek yol olarak benimsenmesi “bilimsel” veya nesnel bir karar değil, aslında politik ve ideolojik bir karar olarak görülmektedir. Ekonomi bu amaçla, kadınları ve dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu kendi tasarım ve karar alma süreçlerinden dışlamak için genellikle az sayıda elit tarafından teknik terimlerle süslenmiş ve derin politik bir süreçtir.

Kadınların özgürlüğü - kurumsal feminizm değil!

Bu amaçla, feminist hareket, mevcut ekonomik sistemin çoğunun üzerine tasarlandığı, özütlenme ile eşanlı olan mevcut neoliberal ekonomik kalkınma ve büyüme modeline meydan okumaya devam etmekte kararlı bir haldedir. Feministler olarak, ataerkil yapıların, beyazların üstünlüğünün ve gezegenin sömürülmesinin neoliberal kapitalizmin mevcut işleyişinin merkezinde yer aldığını anlıyor ve ücretsiz bakım işçiliği ve şirket kârlarının dayandığı çevresel yıkım ve kaynak çıkarma alanlarında açıkça görülebiliyor. Kapitalist piyasa, cinsiyet, ırk, etnik ve sınıfsal eşitsizliği düzeltmek için etkili bir mekanizma olamaz ve olmayacaktır ve iklim kriziyle asla başa çıkamayacaktır.

Geleneksel ekonomide, pazarın dışında gerçekleşen veya üretken olmadığı düşünülen faaliyetler genellikle göz ardı edilmekte veya hesaba katılmamaktadır. Bu aynı zamanda bakım işi, topluluk çalışması, gönüllü çalışma, geçim için tarım, aile için gıda üretimi, tohumların ve diğer yerel ve yerel bilgi biçimlerinin sürdürülmesi, arazi, nehirlerin bakımı vb. gibi faaliyetleri de içermektedir. Bu faaliyetler genellikle aile veya topluluklar bağlamında gerçekleştirildiğinden, geleneksel ekonomi tarafından “ekonomik olmayan faaliyetler” olarak kabul edilir. Çünkü GSYİH ölçülürken, ürettiğinizi tüketirseniz üretmiyorsunuz, ancak başkasına ait bir fabrikada işçi olursanız, sömürülüyor ve düşük ücret alıyor olsanız bile, GSYİH'ye dahil oluyorsunuz şeklinde düşünüyoruz.¹¹ Bunlar, geleneksel ekonominin tanımlandığı bir çok tanım kapsamında doğal olarak ataerkindir ve kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesi tanımının, kadının pazara katılabildiği veya rekabet edebildiği zaman ile karıştırılmasına neden olmaktadır. Feminist ekonomi, geleneksel ekonominin erkeklerin yaşamlarını temel alma ve yalnızca ücretli çalışmayı kabul etme eğilimine meydan okurken ön saflarda yer almıştır. Feminist ekonomistler de ekonomi ve makroekonominin yeniden tanımlanması ve parasal ekonominin ve piyasanın neoliberal ekonomi tarafından engellendiğinin kabul edilmesi çağrısında ısrarcı olmaktadır. Bu, büyük ölçüde ücretsiz ve tanınmayan ve ana iş gücünün büyük ölçüde kadın olduğu kapsamlı bir bakım ekonomisine dayanan buzdağının görünen kısmıdır.¹²

Feministlerin ortaya koyduğu, toplumsal cinsiyete göre yapılandırılmış ekonomiye yönelik bu anlayış¹³ ekonomi alanının oluşturan çeşitli kurum, işlem, davranış ve ilişkilerin temelini oluşturan, cinsiyetçi güç ilişkilerini açıkça kabul etmeyi, tanımlamayı ve düzeltmeyi amaçlar.

¹¹ [Ataerkillik Olarak Resmi Ekonomi: Vandana Shiva'nın Radikal Vizyonu. \(2018\).](#)

¹² Elsa Duhagon, [Toplumsal cinsiyet ekonomisini ön plana koymak, Feminist ekonomi ve yeni kalkınma paradigması](#) (2010).

¹³ Shireen Hassim ve Shakra Razavi. Küresel Bağlamda Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Politika: 'Sosyalliğin' Cinsiyetli Yapısını Ortaya Çıkarmak. (2006). 10.1057/9780230625280_1.

Bu nedenle ekonominin, toplumsal cinsiyetin birlikte ve sınıf, ırk, etnik köken, milliyet, din, cinsel yönelimler gibi diğer kimliklerle kesişen daha geniş bir sosyal sistemin veya normların ve uygulamaların bir parçası olduğunu hatırlatmaktadır. Ve toplumsal cinsiyete veya neoliberal ekonomiye dayalı bu norm ve uygulama sistemleri kaydedilmiş olsa da, aynı zamanda dönüştürülebilir ve yeniden yapılandırılabilir. İnsan hakları, sürdürülebilir kalkınma, ekonomik, iklim ve sosyal adalete odaklanan küresel hareketler arasında çalışan feministlerin (örgütler ve aktivistler) on yıllardır bir araya gelip topluca yürüdükleri hedef de budur.

Bölüm 2: Makroekonomi kadınları nasıl etkilemektedir?

Cinsiyet eşitsizliklerinin ekonomik, sosyal ve politik olmak üzere çeşitli boyutları vardır. Bu eşitsizlik 'makro', 'mezo' ve 'mikro' olmak üzere aynı anda birden çok düzeyde ortaya çıkmaktadır.¹⁴ Bu boyutlar ve çoklu seviyeler birbirini dışlamaz ve sıklıkla birbirleriyle etkileşime girerek, kesişir. Makro düzeyde analiz, ekonominin bir bütün olarak uluslararası düzeyde incelenmesini ve bunun ulusal düzeyde yapılan ekonomi politikaları üzerindeki tekabül eden etkisini içermektedir. Genellikle uluslararası sermaye akışları, mali kemer sıkma, kuralsızlaştırma ve özelleştirme, para politikası, uluslararası ticaret ve daha fazlasına odaklanmaktadır. Orta düzey analiz, kaynakların ve faaliyetlerin mikro düzeyde dağılımını yapılandırmaya yardımcı olan kurumlara dayalıdır. Kamu hizmetlerindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yanı sıra emek, meta ve diğer piyasaların işleyiş kurallarındaki toplumsal cinsiyet önyargılarının incelenmesini içermektedir. Mikro düzeyde analiz ise özellikle hane içinde ve topluluk içinde cinsiyete dayalı işbölümü, kaynaklar ve karar verme sürecini daha ayrıntılı olarak incelemektedir.¹⁵

Ekonomik politikaların tüm seviyeleri ve alanları, genellikle kadınsız bir şekilde ele alınsa da kadınlar üzerinde özel bir etkiye sahiptir. Kamu hizmetlerimizin (sağlık, eğitim, su ve elektrik) kullanılabilirliğini ve erişilebilirliğini, devletler tarafından ücretsiz, verimli ve yaygın olarak sağlanıp sağlanmadıklarını veya genellikle kadınlar tarafından karşılanan bir maliyetle karşılanıp karşılanmadığını belirlemektedir. Zamanımızda kadınların sağlık ihtiyaçlarını ve/veya herhangi bir pandemide meydana gelen sağlık kriziyle başa çıkmak için gereken ilaç ve teknolojinin mevcudiyetini belirlemektedir.

¹⁴ Elson, D. ve Evers, B., 1996a, 'Toplumsal cinsiyete duyarlı ülke ekonomik raporları: kavramlar ve kaynaklar', GENECON Birim Çalışma Belgesi 1, Manchester Üniversitesi.

¹⁵ Daha fazlası için: mastersofsocialwork.com/faqs/micro-mezzo-macro-social-work

İhtiyacımız olan gıdalardan, hijyenik pedlerden, giysilerden, kadınların gelirlerinin çok uluslu şirketlerin vergiler için ödediği kâr oranından daha yüksek vergilere sahip olmasına yol açacak şekilde vergilendirilip vergilendirilmediğini belirlemektedir. Kadınların doğum bakımı ve sağlığını sağlamak için eğitilmiş yeterli personel olup olmadığını belirlemektedir. Hükümetlerin kadın hakları örgütlerine, kadın sığınma evlerine ve kadınların insan haklarını elde etmek için hayati önem taşıyan diğer devlet kurumlarına sağlanan fonları artırıp artırmadığını veya kesip kesmediğini belirlemektedir. Kadınların önderliğindeki ve kadınların sahip olduğu küçük-orta ölçekli işletmelerin ve kooperatiflerin yerel olarak başarılı olup olmadıklarını veya büyük çokuluslu şirketlere karşı rekabet etmek zorunda olup olmadıklarını belirlemektedir. Kadınların, kalan zamanlarını ücretsiz bakım işlerinde mi, yoksa kendi işleri için mi, yoksa toplumlarının ve ülkelerinin karar alma süreçlerine katılmak için mi harcadıklarını belirlemektedir. Dünyanın her yerinde ve her zaman feminist ve kadın hakları hareketleri, makroekonomik politikaların toplumsal cinsiyete dayalı etkileri üzerinde çalışmaktadır. Bu nedenle ekonomik politikalar birbirinden ayrılmaz ve toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadının insan hakları konusunda yaptığımız tüm çalışmalarla bağlantılıdır.

Makroekonomi ve politikaları, tıpkı ekonomi gibi, ideolojilerden ve siyasetten oldukça etkilenmektedir. Ve son 40 yılda, neoliberal ekonomik ideoloji hayatımızın her alanına hakim olmuş ve hem ekonomimizin hem de kalkınmamızın nasıl gerçekleştiğini tanımlamıştır. Neoliberalizmin temel önermesi şu şekildedir: insanların refahı en iyi şekilde, devlet müdahalesinin “kısıtlamalarından” kurtararak ve “serbest piyasaya” güvenerek ve aynı zamanda özel mülkiyet haklarını koruyarak elde edilebilir. Temel özellikleri şunları içermektedir (ancak bunlarla sınırlı değildir); gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYİH) artırılması yoluyla ekonomik büyüme arayışı; tüm insan ihtiyaçları için pazar temelli çözümlerin önceliklendirilmesi; devlet rolünde azaltma; kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi; işletmelerin kural dışılaştırılması; işçi haklarının ve ücretlerinin bastırılmasının yanı sıra iş kesintileri; şirketleri ve zenginleri orantısız bir şekilde destekleyen vergilerde indirim; enflasyonu düşürmeye odaklanmak; serbest ticaretin teşviki; yabancı yatırımın teşviki; kolektiflikten daha çok bireye odaklanmak. Hükümetleri ve uluslararası kurumları dengesiz kurallar, politikalar ve normlar yoluyla pazar büyümesine hizmet etmek üzere görevlendiren neoliberal ideoloji ve uygulama, dünyadaki insanların çoğunluğu, özellikle de kadınlar üzerinde yıkıcı ve ayrımcı etkiler yaratmış ve mevcut iklim krizine katkıda bulunmuştur.

Hakim olan neoliberal ekonomik model, ekonomik 'büyüme' yaratmak için kadınların yaşadığı sistematik ayrımcılığı ve dezavantajları sürdürmekte ve temel olarak buna dayalı olmaktadır. Bu nedenle, neoliberal ekonomik model dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu başarısızlığa uğratmakla kalmamış, aynı zamanda kadınları ve kızları en şiddetli biçimde başarısızlığa uğratmıştır.

Kadınlar, sömürücü ekonominin elindeki toprak ve doğal kaynakların yok edilmesinin, iklim değişikliğinin, gıda güvencesizliğinin etkilerine karşı orantısız bir şekilde daha savunmasızdır ve aynı zamanda güvencesiz ve sigortasız çalışma biçimlerinde orantısız bir şekilde istihdam edilmektedir.

Küresel değer zincirlerine katılan çok uluslu şirketler, bir rekabet avantajı kaynağı olarak kadın emeğinin sömürülmesine ve değersizleştirilmesine bağlıdır. 1980-90'larda birçok ülke ve şirket, ihracatta rekabet edebilirliklerini kısmen büyük bir cinsiyetler arası ücret farkına dayalı olarak geliştirmiştir.¹⁶ Şirketler, toplumsal cinsiyete dayalı ücret farkı veya kadınların işgücünde daha düşük pazarlık gücü gibi mevcut toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ele geçirecek, üretim maliyetlerini düşürebilir ve dolayısıyla karlarını artırabilir.

Mevcut neoliberal ekonomik modelin (ticaret ve yatırım liberalizasyonu, bağımsız geri ödeme ve kamu-özel ortaklıkları) de özellikle gelişmekte olan ülkelerde yerli kaynakların seferberliğini ve dolayısıyla hükümetlerin hizmetlerini, altyapıyı sağlama kabiliyetini ve ve kadınlara ait hakların gerçekleştirilmesini desteklemek için kritik olan kamu mallarını baltaladığı tespit edilmiştir. Her yıl, gelişmekte olan ülkeler ticarete yanlış fiyatlandırma, tarifeler, borçlandırma,¹⁷ resmi olmayan finansal akışlar¹⁸ ve vergi kaçaklarından¹⁹ dolayı daha fazla kaybetmekte ve gelişmiş ülkelere yardım almaktadır²⁰. Hükümetler, yasa dışı finansal akışlardan, tarifelerden veya yatırımcı devlet anlaşmazlık çözüm davalarından çok ihtiyaç duydukları geliri kaybettiğinde, birçok hükümet dolaylı vergiler yoluyla yerel kaynak seferberliği durumunu kullanacaktır. Katma Değer Vergisi (KDV), hizmet vergisi ve satış vergisi gibi dolaylı vergiler gelirden çok tüketime dayalıdır. Bu, bakım yükünü taşıyan ve genellikle daha düşük gelire sahip olan kadınları orantısız bir şekilde etkilemekte ve bu nedenle erkeklere ve daha zengin olanlara göre gelirlerinin daha büyük bir bölümünü temel mal ve hizmetlere harcama eğilimine sokmaktadır.

Kamu harcamalarında herhangi bir kesinti veya kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi durumu ancak kamu hizmetlerindeki boşlukları doldururken kadınların ücretsiz çalıştırılmasıyla mümkün olmaktadır.

¹⁶ Susan Joekes. Gelişmekte Olan Ülkelerde Sanayi ve Hizmetlerde Kadınların Ticarete Bağlı İstihdamı (1995); Stephanie Seguino. Güney Kore'de cinsiyete dayalı ücret eşitsizliği ve ihracata dayalı büyüme. (1997). Kalkınma Araştırmaları Dergisi; Stephanie Seguino, Asya Ekonomik Büyümesinde Toplumsal Cinsiyet Muhasebesi. (2000).

¹⁷ Bkz: data.jubileedebt.org.uk

¹⁸ **Global Financial Integrity'den** alınan, 148 gelişmekte olan ülkede ticari yanlış fiyatlandırmalara ilişkin en son mevcut analiz, gelişmekte olan ülkelerin HIF'ten kaybedecekleri miktarı yaklaşık 1.1 trilyon dolar olarak tahmin etmektedir.

¹⁹ Vergi Adalet Ağı, Uluslararası Kamu Hizmetleri ve Vergi Adaleti için Küresel İttifak tarafından gerçekleştirilen "**Adil Vergi Devleti 2020: COVID-19 zamanında Vergi Adaleti**", ülkelerin uluslararası kurumlar vergisi suistimali ve özel vergi kaçakçılığı nedeniyle her yıl toplam 427 milyar doların üzerinde vergi kaybettiğini tahmin etmektedir.

²⁰ En güncel **OECD verileri**, 2019 yılında sağlanan yardımın 190 milyar ABD doları olduğunu göstermektedir.

Ve doğal kaynaklar ve çevre, sömürücü ekonominin bir sonucu olarak yok edildiğinde, kadınlar bunu daha fazla ücretsiz bakım işiyle, örneğin daha uzun saatler harcamak veya su toplamak için daha fazla yürümek veya en yakın su kaynakları veya kamu suları kirli olduğunda temiz su satın almak için daha fazla para almak zorunda kalmak suretiyle telafi etmektedir.

Daha önce belirtildiği gibi, ekonomik faaliyetin tanımlanma şekli, kadınların evde, aile işletmelerinde veya toplulukta ücretsiz çalışmasını veya büyük ölçüde düşük ücretle çalışmasını gerektirmektedir. 'Kadın işi' olarak kabul edilen çalışma olmaksızın ekonomiler işleyemeyecek olsa da, buna herhangi bir ekonomik değer biçilmemektedir. Bu, ücretli bakım işinin veya kadınlaştırılan işin gerçek değerini tanıma konusundaki süregelen başarısızlığın temelini oluşturmaktadır.

Bu sonuç, devletin bu konudaki rolünün azaltılması, işletmelerin serbestleştirilmesi ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) tarafından geliştirilen ticaret ve yatırım kuralları ve WTO dışında kalan yaklaşık 3.000 diğer ikili ve çok taraflı ticaret ve yatırım anlaşması ile mümkün kılınan piyasaların serbestleştirilmesi ile mümkün olmuştur. 1980'lerin başından beri Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından teşvik edilen ve daha "açık" ve "verimli" ekonomilere yönelik bir dizi Yapısal Uyum Politikaları ve kemer sıkma önlemleri sayesinde mümkün olmuştur. Küresel ekonomik mimaride herhangi bir düzenleyici vergi organının veya kuralının olmaması, bazı kişilerin, şirketlerin ve ülkelerin yüksek miktarlarda servet elde etmesine neden olacak şekilde yasa dışı finansal akışları, vergi kaçakları ve tüketim vergisi istismarı durumu ortaya çıkartmıştır. Aynı zamanda, kalkınmanın ana aktörleri olarak devletlerin görev ve yükümlülüklerinin çoğunu şirketlere ve özel sektöre atayan, özel sektöre ekonomik hayatımızın, sosyal ve politik sistemlerimizin nasıl olacağı üzerinde orantısız miktarda güç ve etki sağlayan özelleştirme ve kamu-özel ortaklığı eğilimleri sayesinde mümkün olmuştur. Zengin ve eski sömürge ülkelerin küresel yönetim sistemi, ekonomik yönetim sistemine insan hakları veya iklim yönetim sistemlerinden çok daha fazla yetki verilirken özellikle ekonomik yönetim sistemi içinde çok daha fazla etki ve güce sahip olduğu küresel yönetim sistemi içinde Dünya Bankası, IMF ve Dünya Ticaret Örgütü üzerinden dönen mevcut asimetrik güç ilişkileri ile mümkün hale gelmiştir.

Bu nedenle makroekonomi politikaları birbirinden ayıramaz ve toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların insan hakları ile bağlantılıdır. Feminist bir ekonomik adalet gündemine ulaşmak, bu nedenle, ekonomimizin ve kadınlarla, insanlarla ve gezegenle ilgili işleyiş biçiminin yapısal ve sistemik olarak yeniden tanımlanmasını, yeniden yapılandırılmasını ve dönüştürülmesini gerektirecektir.

Feminist İlkeler ve Öneriler

İnsanlar ve gezegen için feminist ekonomiden ne anlamalıyız?

Feminist ekonomik adalet için ilkeler ve öneriler.

İnsanlar ve Gezegen: Küresel Ekonomik Adalet için Feminist İlkeler

- Üretken bir ekonomi olmaya yönelik orantısız önerilerden feminist sömürge karşıtı yeşil ve yeni bir yapıya geçiş yapan ekonomi
- İnsan haklarının ve gezegenin refahının önceliğini büyüme ve GSYİH'nın önceliğinin üstüne koyan bir ekonomi
- Eşit ve adil küresel ticaret düzenini destekleyen bir ekonomi
- Zenginliği ve kaynakları yeniden dağıtan bir ekonomi
- Borç adaletini ve yeni bir devlet borcu yapısını destekleyen bir ekonomi
- Demokratik bir küresel ekonomik yönetim mimarisi

Daha önce de belirtildiği gibi, feminist ekonomistler ve feminist hareket, uzun süredir hem ekonomi anlayışımızı hem de ekonominin insanlarla ve gezegenle ilişkilerde nasıl işlediğini analiz etmek, yeniden tanımlamak, yeniden düzenlemek ve yeniden yapılandırmak için alternatifler ve farklı yollar sunmaktadır. Bu bölüm, son birkaç on yılda feminist ve halk hareketlerinin ortaya koyduğu çeşitli ilke ve tavsiyeler aracılığıyla ekonomimizi ve buna bağlı olarak dünyayı dönüştürebileceğimiz çeşitli ve farklı yolları keşfetmeyi amaçlamaktadır. Bu tavsiyelerden bazıları küresel yönetim sistemi içindeki asimetriyi değerlendirmeyi, bazıları alternatifleri takip etmeyi ve neoliberal ekonomik ideolojiye karşı olmayı, bazıları ise zengin ve varlıklı ülkelerin ya da büyük çokuluslu ülkelerin iktidarına meydan okumayı amaçlamaktadır.

Tüm bu ilkelerin ve tavsiyelerin özünde, mevcut ekonomik sistemin ataerkil ve bozuk olduğu ve insanların ve gezegenin, özellikle de kadınların, neoliberal ekonomik ideolojinin özellikle son birkaç on yılda her şeyi aldığı mevcut dünya düzeninde devam edemeyeceği gerçeğine dayalı olmaktadır. Bu ilkelerin merkezinde bakım ekonomisini yeşil ekonominin merkezine, ekonomik büyümenin üzerine koyan ve geçmişten bugüne zenginlik, kaynak ve bilgiyi ele alan tarihsel olarak sömürgecilik ve neoliberalizm yoluyla Küresel Güney'den Küresel Kuzey'e geçmekte olan dekolonyal ve feminist yeşil yeni anlaşma vizyonu da yer almaktadır.

İlke:

Üretken bir ekonomi olmaya yönelik orantısız önerilerden feminist sömürge karşıtı yeşil ve yeni bir yapıya geçiş yapan ekonomi

Kayıtlı ekonominin nasıl kadınlara dayalı olduğuna dair tartışılmaz kanıtlar olmasına rağmen, geleneksel ekonomi genellikle kadınların ücretsiz bakım emeğinin ekonomiye katkısını ve bunun nasıl yeniden dağıtılabileceğini kabul etmeyi reddetmektedir. Feminist ekonomik adalet gündemi, bu nedenle, öncelikle, ekonomi anlayışımızı ve ekonominin insanlar, gezegen ve kadınlarla ilişkili olarak nasıl işlediğini yeniden düzenlememizi gerektirecektir. Bu tip bir ekonomi, makroekonomi politikalarının geleneksel hedeflerinin, yani orantısız bir şekilde “üretken ekonomiye” odaklanan ve vurgulanan sonsuz ekonomik büyümenin ötesine geçecektir.

Bu amaçla, feminist ekonomik adalet gündemi aynı zamanda kadınların ekonomik olarak güçlenmesi fikrinin (Dünya Bankası tarafından önerildiği gibi) rekabet etme ve üretim olanağına sahip olduklarında çok daha ötesine geçen, kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesine ilişkin daha kapsamlı bir kavramı benimseyecektir. Kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesine bir anlam yüklenmesi gerekiyorsa, bu anlam kadınların kendi yaşamları ve sosyal ve ekonomik yapılarla ilişki kurma koşulları üzerinde gerçek güç kullanma ve kontrol etme kapasitelerini güçlendirmeye kadar uzanmalıdır ve birçok rolün tanınması, genellikle piyasaya bağlı olmayan kadınların ekonomi içinde yer alması, kadınlar için esaslı eşitlikler getirilmesi ve haklarının verilmesi gereklilikleri yerine getirilmeden mümkün olmayacaktır.

Feminist ekonomik adalet gündemi, kadınların sözde “görünmez çalışmalarına” veya ekonomik olarak üretken sayılmayan diğer işlerine (bu işleri görünür hale getirerek ve adil bir şekilde yeniden dağıtarak) vurgu yapmamızı gerektirmektedir. Bakım ekonomisini yalnızca ücretli ekonomiye yapılan en büyük sübvansiyon olarak değil, aynı zamanda yeşil bir ekonomi de dahil olmak üzere tüm diğer ekonomi biçimleri için koşulları yaratan birincil üretken ve yeniden üretim ekonomisi olarak merkeze koymaktadır. Aynı zamanda Küresel Kuzey'in zengin, gelişmiş ve eski sömürge ülkelerinin tarihsel sorumluluklarını ve hem ekonomik sistemimizi hem de günümüz dünyasındaki eşitsizlikleri şekillendirmedeki rolünü kabul etmektedir. Buna istinaden feminist ekonomik adalet, mevcut küresel ekonomik yönetim ve mimarinin işleyişinde merkezi olan kolonizasyona ve yeni kolonizasyona bir son vererek, mevcut ekonominin dekolonizasyonunu da gerektirecektir.

Öneriler:

- **Kemer sıkıya son verilmesi ve kapsamlı kamu hizmetlerine ve sosyal korumalara bağlılık**
- **“Büyüme” ve bakıma dayalı bir ekonomiye geçiş**
- **Küresel değer zincirlerinden bölgesel, ulusal ve yerel değer zincirlerine kadar mevcut tedarik zincirlerini parçalama ve çeşitlendirme**

Kayıt dışı ve sağlık sektörlerinden aile çiftliklerine ve eve kadar, kadınlar şu anda yaşadığımız COVID-19 salgını öncesinde ve sırasında görünmez bakım işlerinin yükünü orantısız bir şekilde üstlenmiş ve taşımıştır. Son birkaç on yılda, mali dengesizlikleri ele almak veya dış borç yükümlülüklerinin bir parçası olarak uluslararası kuruluşlar ve hükümetler tarafından kemer sıkma önlemleri reçete edilmeye ve uygulanmaya devam etmektedir.

Bu durum, kemer sıkma politikalarının kadınların insan haklarının yerine getirilmesi dahil olmak üzere ekonomik ve sosyal ilerlemeyi nasıl baltaladığını doğrulayan yığınla kanıtla rağmen ortaya çıkmaktadır. COVID-19 pandemisinin ayrıca gösterdiği şey, şu anda sahip olduğumuz kamu hizmetleri ve sistemlerindeki erozyonun korkunç sonuçları ve ekonomimizde bakım işlerinin vazgeçilmez olduğudur. Son birkaç on yılda kamu hizmetlerine yönelik bu finansman eksikliği, büyük ölçüde, verimsiz çalışmanın değerini düşürmeye yönelik sistematik ekonomi politikası önyargısının ve ekonomik makro istikrarın neoliberal parasal kriterlerinin bir sonucudur.

Bakım işinin rolü ve değeri ile “üretken” ekonomiye katkısının kabul edilmesi, feminist ekonomik adalete doğru atılan ilk adım olacaktır. Hükümetlerin, bakım işi, geçim için tarım işi yapılması, toprak bakımı, tohum ekilmesi, geleneksel bilginin sürdürülmesi gibi “üretken olmayan” diye tanımlanan işleri tanıması ve desteklemesi ve üretken ve piyasa ekonomisini yükselterek, insanların ve gezegenin hayatta kalmasını sağlaması gerekmektedir.

Feminist ekonomik adalet gündemi aynı zamanda, insanların yaşamdan yararlanmalarını kolaylaştırmak amacıyla ihtiyaç duyulan kamu hizmetlerini ve altyapılarını (veya ortak kamu alanlarını) sağlamaya odaklı çok çeşitli ve kesişen hedeflere odaklanan uzun vadeli, sürdürülebilir ve büyük ölçekli bir kamu yatırım stratejisi gerektirecektir. Bunun için eğitim, sağlık, bakım hizmetleri, sanitasyon, su, enerji, internet, ulaşım, kamusal yeşil alanlar, toplu konut, halka açık tohum ve diğer ekipmanlar, çevre koruma, adalet, ekonomik teşvik ve sosyal koruma imkanlarının sağlanması gerekmektedir.

Bu tür kamusal imkanlar yalnızca yeşil ve karbondan arındırılmış araçlarla (küresel ekonominin daha geniş karbondan arındırılmasının bir parçası olarak) değil, aynı zamanda demokratik yollarla da teslim edilebilmektedir. Kamu hizmetlerine ilişkin feminist ekonomik gündem, toplulukların, özellikle kadınların yerel kaynaklarının kullanımı ve ihtiyaçlarını karşılamada en iyi yolu hakkında kararlar alabildikleri enerji ve kaynak demokrasisini de içerecektir. Suyun yeniden belediyeleştirilmesi²¹, topluluk tarafından işletilen mikro-güneş veya mikro-hidro sistemleri arasında değişen eğilimler, toplulukların ve topluluklar içerisindeki kadınların, kendi kamu kaynaklarını ve kendi kamu altyapılarını çıkarları doğrultusunda nasıl herhangi bir şirketten daha iyi yönetebildiklerini göstermektedir.

²¹ Özelleştirmeyi geri alan ve ihtiyacı olan herkes için kamu suyunu güvence altına almaya başlayan şehirleri, bölgeleri ve ülkeleri gösteren canlı takip sistemi için remunicipalisation.org adresine bakınız.

Öneri:**→ “Büyüme” ve bakıma dayalı bir ekonomiye geçiş**

“Küçülme” ekonomisi etrafındaki tartışmalar yeni değildir ve ağırlıklı olarak mevcut kalkınma modelinin eleştirisi ve bunun sonsuz ekonomik büyüme ile eşleşmesi nedeniyle ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda, mevcut sağlık ve iklim krizleriyle birleşen en son finans ve bankacılık kriziyle birlikte kapitalizmdeki krizin ardından ortaya çıkmış ve alternatif tüketim ve üretim biçimlerine yönelik taleplerin artmasına yol açmıştır.

Buradaki küçülme tanımı, öncelikle sosyal bir hedef olarak ekonomik büyümenin ortadan kaldırılmasını ifade etmektedir. Toplamların daha az doğal kaynak kullanacağı ve bugünden farklı bir şekilde örgütlenip yaşayacakları yeni bir toplum yönü anlamına gelmektedir. Bu, bir dereceye kadar, toplamların enerji ve doğal kaynakları çıkarmasını ve tersine, toplumun emisyonunu ve kirliliğini azaltacak üretim ve tüketimin adil bir şekilde azaltılmasını içerebilir.²² Bununla birlikte, feministler için bu değişim sadece daha eşitlikçi ve adil bir üretim ve tüketim tarzına ek olarak bakım işinin ve bakım ekonomisinin merkezileşeceği ve yukarıda bahsedildiği gibi adil ve eşit bir şekilde yeniden dağıtılacağı farklı bir toplum yapılanmasını da beraberinde getirmelidir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini hesaba katmayan üretim ve tüketimin azaltılması aslında kadınlara daha fazla yük getirebilir.

Feminist bir ölçek küçültme, ülkeler içinde ve ülkeler arasında sömürgecilik ve yeni sömürgecilik mirasından kaynaklanan yapısal eşitsizlikleri de değerlendirmelidir. Küresel Kuzey ülkelerinin çoğunun, sömürgecilik, yeni sömürgecilik ve sanayileşme mirası üzerinden iklim krizimizin tarihsel sorumluluklarını taşıdığını ve Küresel Güney'deki insanların çoğundan daha fazlasını orantısız bir şekilde üretilip tükettiğini göstermektedir. Dünya nüfusunun sadece %11'i küresel CO2 emisyonlarının yaklaşık %50'sini üretirken, gezegendeki insanların %50'si küresel CO2 emisyonlarının yalnızca %11'ini üretmektedir.²³

²² Riccardo Mastini. [Küçülme: yeni bir ekonomik paradigma örneği](#). (2017).

²³ Kate Raworth. İnsanlık için Güvenli ve Adil bir Alan: Bir Çörek İçinde Yaşayabilir miyiz? (2012). Oxfam Tartışma Belgesi.

Dünya nüfusunun sadece %16'sına ev sahipliği yapan yüksek gelirli ülkeler, dünya tüketim ürünleri harcamalarının %64'ünü ve dünya elektrik kullanımının %57'sini oluşturmaktadır.²⁴ Bu nedenle feminist bir ekonomik adalet gündemi, ekonomik sistemimizin genel tüketim ve üretim kalıplarında daha adil bir yapıya dönüştürülebileceği ve yeniden yapılandırılabilmesine odaklanırken, aynı zamanda dünyanın en zengin insanların ve zengin ülkelerinin aşırı tüketim seviyelerine de odaklanacaktır.

Öneri:

→ **Küresel değer zincirlerinden bölgesel, ulusal ve yerel değer zincirlerine kadar mevcut tedarik zincirlerini parçalamak ve çeşitlendirmek**

Mevcut ekonomik sistem, ihtiyaç ve talep olmadığında bile, seri üretimi körü körüne sübvans etmek için tasarlanmıştır ve hemen hemen her mal ve ürünün, genellikle büyük çok uluslu şirketler ve işletmeler tarafından uzun ve karmaşık bir küresel değer zinciri (KDZ) yoluyla üretilmesini gerektirmektedir. Ancak gerçekte, küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler), küçük ölçekli çiftçiler, ev sanayileri ve kooperatifler, özellikle kadınlar için, gelişmekte olan ülkelerdeki tüm kayıtlı işlerin üçte ikisi dahil olmak üzere istihdamın en büyük payını oluşturmaktadır. İstihdam yarattıkları, temel mal ve hizmetleri sağladıkları ve bir vergi geliri kaynağı oldukları için kalkınma açısından çok önemlidirler. Bununla birlikte, kalkınma için finansman modeli ve ticaret sisteminden kaynaklanan ekonomik sistem, açıkça, sürdürülebilir kalkınma ve insan hakları bir yana, kalkınma üzerinde çok daha sorgulanabilir olumlu etkileri olan uzun ve karmaşık değer zincirleri aracılığıyla faaliyet gösteren büyük çokuluslu şirketlere ayrıcalık tanımayı amaçlamaktadır.

Mevcut ticaret sistemi, çoğu kadın olan yerel ve yerli üreticileri baltalamak için sistematik olarak tasarlanmış ve hükümetlerin yerel ve yerel ekonomileri destekleyen ve dışa bağımlılığı azaltan daha fazla politika uygulayabilmesi için küresel değer zincirinde büyük bir dönüşüm geçirmesi gerekecektir. Kendi gıda ve ürünlerini üretecek yerli kapasiteye sahip ülkeler, başka yerlerde üretilen aynı malları ve gıdaları kabul etmek için pazarlarını serbestleştirmek konusunda zorlamak yerine, bunu yapmaya ve kendi gıda egemenliklerini geliştirmeye teşvik etmelidir.

Küresel ticaretin emisyonlar üzerindeki uzun vadeli etkisi, uzun süredir göz ardı edilmiş olsa da, son yıllarda çok daha fazla değerlendirilmeye başlanmıştır.

²⁴ Ibid.

Çalışmalar, küresel ticaret artışıyla küresel karbon emisyonları arasında açık bir bağlantı olduğunu göstermektedir.²⁵ Araştırma kapsamında 2008'deki küresel karbon emisyonlarının dörtte birinden fazlasının uluslararası ticareti yapılan mal ve hizmetlerle ilgili olduğu tahmin edilmektedir.²⁶ Başka bir çalışmada ise uluslararası ticaretle ilgili yük taşımacılığının bu emisyonlara en çok (yakıtın yanmasından kaynaklanan ulaşım ile ilgili tüm CO2 emisyonlarının yaklaşık %30'u ve küresel emisyonların %7'sinden fazlası) nasıl katkıda bulunduğunu özetlemektedir.²⁷

Feminist ekonomik adalet gündemi, ekonomik sistemimizin çeşitlendirilmesini gerektirir. Ve bu çeşitlendirme, ekonomimizin küresel tedarik zincirine olan mevcut bağımlılığını azaltabilecektir. Bu nedenle, sübvansiyonlara ve teşvik paketlerine izin verilmeli ve aynı zamanda küçük işletmeleri de hedeflemeli ve daha fazla iş yaratmak ve daha fazla maaş ödemek yerine bu kurtarma ve teşvikleri daha fazla hisse satın almak veya hissedarlarını ödüllendirmek için kullanan büyük şirketlere fayda sağlamamalıdır. Özellikle küçük ve mikro işletmeler, yalnızca toplulukları ayakta tutmak için çok önemli olmakla kalmaz, aynı zamanda küçük ölçekli çiftçilik gibi diğer sürdürülebilir uygulamalarla uyumlu hale gelerek, tüm işletmelerin genişlemesi veya Franchise vermesi gerektiği bir küçülme yaklaşımına uygun hale gelir. Kooperatifler ve diğer toplu ekonomik ve sosyal girişim biçimleri de bazı durumlarda kadınlara daha çok tercih edilen ve kadınların sosyal ve ekonomik kapasitelerini geliştirmede daha faydalı olduğu tespit edilen modellerdir.²⁸ Hava durumu, coğrafya, doğal kaynaklar, kapasite ve teknoloji değişiklik gösterdiğinden, her ülkenin tamamen yerelleştirilmiş bir ekonomi yoluyla tamamen kendi kendine yeterli olması mümkün olmasa da mevcut arzımızı kısaltmaya ve çeşitlendirmeye daha fazla odaklanılmalıdır.

²⁵ Octavio Fernandez-Amador, Joseph F. Francois ve Patrick Tomberger. Bin yılın başında karbondioksit emisyonları ve uluslararası ticaret.

²⁶ Glen P. Peters, Jan C. Minx, Christopher L. Weber, Ottmar Edenhofer. 1990'dan 2008'e kadar uluslararası ticaret yoluyla emisyon aktarımlarında büyüme. Ulusal Bilimler Akademisi Bildirileri Mayıs 2011, 108 (21) 8903-8908; DOI: 10.1073/pnas.1006388108

²⁷ Uluslararası Taşımacılık Forumu. [Küresel Ticaretin Karbon Ayak İzi, Uluslararası Yük Taşımacılığında Kaynaklanan Emisyonlarla Mücadele](#). (2016).

²⁸ Uluslararası Çalışma Örgütü. [Cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi: İşbirliği yolu](#). (2015). Uluslararası Çalışma Ofisi.

İnsanlar ve gezegen için iyileşme**İlke:****İnsan haklarının ve gezegenin refahının önceliğini büyüme ve GSYİH'nin önceliğinin önüne koyan bir ekonomi**

Kemer sıkma önlemleri ve yapısal uyum politikalarının, özellikle kadınların insan hakları olmak üzere, insan hakları üzerindeki olumsuz etkilerine ilişkin kanıtlar olmasına²⁹ ve ticaret ve yatırım politikalarının gelişmekte olan ülkelerin kalkınma süreçlerini nasıl bozduğu açık bir şekilde görülmesine rağmen³⁰ uluslararası ekonomik kuruluşların bir çoğu (Bretton Woods Kurumları (BWT'ler), diğer Uluslararası Finans Kuruluşları (IFI'ler) ve DTÖ ve hükümetler) 3000'den fazla ikili ve çok taraflı yatırım anlaşması yoluyla aynı geriletici önlemleri ve politikaları kullanmaya devam etmektedir. Bu, mevcut neoliberal ekonomik modelin ve büyüme arayışlarının (insan hakları ve çevre üzerindeki etkilerine rağmen) insan hakları, ekonomik ve iklim adaleti için diğer tüm arayışlardan daha önemli ve ağır bastığı mesajını vermektedir.

BM Tüzüğüne göre, devletler herkes için insan haklarını ve temel özgürlüğü teşvik etme yükümlülüğüne sahiptir. BM Tüzüğü ayrıca aşağıdakileri beyan etmektedir: “Birleşmiş Milletler Üyelerinin bu Şart kapsamındaki yükümlülükleri ile diğer herhangi bir uluslararası anlaşmadan doğan yükümlülükleri arasında bir çelişki olması durumunda, bu Tüzükten doğan yükümlülükler geçerli olacaktır”.³¹

Feminist ekonomik adalet gündemi, ekonomik faaliyeti kadınların insan haklarına ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmanın yollarından sadece biri olarak görmemizi gerektirmektedir; ancak kendi başına üretkenlik, pazar ve büyüme için bir amaç olarak değil, araç olarak kabul edilmesi gerektiğini de vurgulamaktadır. Ekonomimizin ve makroekonomik politika oluşturmamızın temel amacı olarak insan haklarının kâr, pazar ve büyüme üzerindeki önceliğini yeniden tesis ederek, kadınlar, dünya nüfusunun büyük çoğunluğu ve gezegen için gerçekten işe yarayan bir ekonomiye ulaşabiliriz.

- 29** Örneğin, geriye dönük ekonomik reformlar ([A/74/178](#)), Yapısal Uyum Programlarının (SAP'ler) etkisi bağlamında Uluslararası Finans Kuruluşlarının (IFI'ler) insan hakları ihlallerinde suç ortaklığına ilişkin dış borç hakkındaki Bağımsız Uzman raporlarına ve işçi haklarına ([A/HRC/34/57](#)) ve kadınların insan haklarına ([A/73/179](#)) ilişkin kemer sıkma önlemlerine bakınız. Ayrıca, gelişme ve insan hakları ile ilgili IMF koşullarının etkileri ile ilgili demokratik ve eşitlikçi uluslararası düzenin korunması ([A/72/187](#)) ve Dünya Bankalarının politikalarının insan hakları üzerindeki etkileri ([A/HRC/36/40](#)) hakkında BM Bağımsız uzmanının raporlarına bakınız.
- 30** Ha-Joon Chang, Kicking Away the Ladder, Tarihsel Perspektifte Geliştirme Stratejisi. (2002)
- 31** BM Tüzüğü Madde 103

Öneri:

- **Tüm ekonomi politikalarının, ticaret ve yatırım anlaşmalarının önceden ve periyodik insan hakları etki değerlendirmesi (IHED)**

Bu öneriler, Gıda Hakkı ve Ekonomik Reform Politikaları İnsan Hakları darbe Değerlendirmeleri için Yol Gösterici İlkeler BM Özel Raportörünün önerdiği şekilde³³ Bağımsız Uzman tarafından dış borcun insan hakları üzerindeki etkileri hakkında yapılan Ticaret ve Yatırım Anlaşmaları İnsan Hakları Etki Değerlendirmesi Konusunda Yol Gösterici İlkeler doğrultusunda yapılmaktadır³². Her iki Yol Gösterici İlke de herhangi bir politika (ticaret anlaşmaları ya da ekonomik krize müdahaleler) yürütülüp sonuçlandırılmadan önce, takip edilecek periyodik etki değerlendirmeleriyle birlikte, sonradan ve ön etki değerlendirmelerinin yapılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu tür insan hakları etki değerlendirmeleri veya unsurları, hükümetler, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplumlar tarafından tutarsız ve periyodik olarak da olsa gerçekleştirilmiştir. Ticaret politikaları hakkında bilgilendirme yapabilmek için etki değerlendirmeleri gerçekleştirilmesi amacıyla Avrupa Komisyonu yönergelerine insan hakları konularının bir kısmı dahil edilmiştir. Tayland Ulusal İnsan Hakları Komisyonu 2006 yılında bir uluslararası ticaret anlaşması kapsamındaki ilk IHED olarak ve dört temel alana (tarım, çevre, fikri mülkiyet ve hizmetler ve yatırım) ve aynı zamanda müzakere süreci ve bu süreçte halkın katılımının ve bilginin yayılmasındaki eksikliğe odaklanan ulusal insan hakları kurumu tarafından geniş çapta değerlendirilmiş olan bir rapor taslağı hazırlamıştır³⁴. Ulusal insan hakları kurumları tarafından yürütülen bir diğer IHED ise Dominik Cumhuriyeti-Orta Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (CAFTA) ile ilgili Kosta Rika ulusal insan hakları kurumu tarafından yürütülmektedir.

³² BM Genel Kurulu (2011). Ticaret ve yatırım anlaşmalarının insan hakları etki değerlendirmelerine ilişkin yol gösterici ilkeler: gıda hakkıyla ilgili Özel Raportörün raporu ([A/HRC/19/59/Add.5](#)).

³³ BM İnsan Hakları Konseyi (2018). Ekonomik reform politikaları için insan hakları etki değerlendirmeleri için Yol Gösterici İlkeler: Dış borcun insan hakları üzerindeki etkilerine ilişkin Bağımsız Uzman raporu ([A/HRC/40/57](#)).

³⁴ Tayland'da 2006 askeri darbesi ABD-Tayland STA müzakereleri de dahil olmak üzere pek çok meseleyi durdurmuş olduğu için değerlendirme hiçbir zaman kesinleşmedi ve taslak halinde kaldı.

Değerlendirme, ECOSOC Komitesinin, CAFTA'nın Kosta Rika halkının ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını nasıl etkileyebileceğine ilişkin dile getirilen endişelere yanıt olarak yapıldı. Güney Afrika hükümetinin, politikanın sosyo-ekonomik etkisini değerlendirmek için kullandığı, belirli sosyal gruplar üzerindeki potansiyel etkilere özellikle dikkat çektikleri için IHED'ların bazı unsurlarını içeren ve bu girişimlerin olumsuz sonuçlarını en aza indirmek ve hafifletmek için kabul edilmek üzere Bakanlar Kurulu'na sunulmadan önce girişim, mevzuat ve düzenlemeler yapılmasını gerektiren kendi Sosyal ve Ekonomik Etki Değerlendirme Sistemi (SEEDS)³⁵ bulunmaktadır. Ekonomik ve Sosyal Haklar Merkezi (CESR) gibi sivil toplum örgütleri de mali konsolidasyon politikalarının insan hakları üzerindeki etkilerini değerlendirmek için bir yöntem geliştirmiş³⁶ ve ulusal sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği halinde olmak üzere Brezilya, Güney Afrika ve İspanya dahil olmak üzere bazı ülkelerde kemer sıkma önlemlerinin etkilerine ilişkin analizlerini gerçekleştirmiştir. Son yıllarda hem IHED hem de ticaret anlaşmalarının diğer etki değerlendirmesi formlarında güçlendirilmiş toplumsal cinsiyet analizinin yakın zamanda ortaya çıkmasıyla birlikte ortaya çıkan insan hakları konularını kapsayan daha birçok IHED örneği veya değerlendirme bulunmaktadır.

Aynı büyüklükte olan bir endişe de bu IHED gerçekleştiğinde, hem hükümetlerin hem de uluslararası kurumların ekonomik politika oluşturma ve ticaret müzakereleri üzerinde bir etkisi olup olmadığı veya uygulanmakta olan ekonomi politikalarının ve reformların hüküm ve koşulları üzerinde çok az etkisi olan bir onay çalışması sunup sunmadığıdır. Feminist ekonomik adalet gündemi, insan haklarını yalnızca ekonominin ve tüm işlevlerinin nihai hedefi olarak konumlandırmakla kalmayacaktır; buna ek olarak insan haklarına aykırı veya zararlı olduğu tespit edilen ekonomik reform politikalarının veya ticaret koşulları ve yatırım anlaşmalarının gözden geçirilmesini ve gerekirse sonlandırılmasını gerektirecektir.

³⁵ Daha fazlası

için: dpme.gov.za/keyfocusareas/Socio%20Economic%20Impact%20Assessment%20System/Pages/default.aspx

³⁶ Daha fazlası için: cesr.org/assessing-austerity-monitoring-human-rights-impacts-fiscal-consolidation

İlke:

Eşit ve adil küresel ticaret düzenini destekleyen bir ekonomi

Küresel ticaret ve yatırım yönetişimi ve mimarisi (ticaretle ilgili uluslararası kuralları yöneten ve uygulayan ilgili kurumlarıyla ikili, çok taraflı ve bölgesel uluslararası anlaşmalar ağı) 19. Yüzyıldaki başlangıcından bu yana önemli ölçüde genişlemiştir. İlk günlerinde, küresel ticaret yönetişimi, çoğunlukla, başka bir ülkeden ithal edilen mal ve hizmetlere hükümetler tarafından uygulanan vergi biçimleri olan tarifelerin azaltılması veya kaldırılmasıyla ilgili olmuştur. Tarifeler genellikle hükümetler tarafından yerel gelir elde etmek ve yerel endüstrileri ve yerel üreticileri başka bir ülkede üretilen mallara karşı korumak için kullanılmaktadır. Tarifelerin genellikle hükümet gelirlerinin büyük bir bölümünü temsil ettiği ve çoğu yerel üreticinin ve sanayinin küçük, orta ölçekli, aile işletmesi olma eğiliminde olduğu ve bu nedenle büyük çokuluslu şirketlerle rekabet edemeyecekleri gelişmekte olan ülkeler için özellikle değerlidirler.

Bununla birlikte, yıllar içinde, küresel ticaret yönetim sistemi, tarifelerin ötesine geçerek, hükümetlerin tarifeler dışında politika ve önlemler uygulayabileceği (günümüzde “ticaret dışı konular” olarak bilinen) iç hukuk alanlarına bakmaya başlamıştır. Bu ilk olarak, bazen yabancı yatırımcıların Magna Carta'sı olarak bilinen ve yabancı yatırımcıları, yabancı yatırımcılara karşı ayrımcı olduğu düşünülen herhangi bir hükümet eyleminden veya önlemden korumayı amaçlayan küresel bir yatırım düzeninin ortaya çıkmasıyla başlamıştır. O andan itibaren, küresel ticaret yönetişimi, fikri mülkiyetten internet yönetimine, iş gücü ve çevreye ve kadınların ekonomik olarak güçlendirilmesine kadar pek çok ticaret dışı politika alanını kapsamına eklemeye başlamıştır. Benzer şekilde, yabancı yatırımcı koruması o zamandan beri yatırımcıları yeni bir hükümetin (genellikle kendisini sömürgeci efendisinin prangalarından kurtardıktan sonra) gerçek maddi varlığı, işletmeyi veya endüstriyi kamulaştırmaya yönelik olası eylemlerinden korumaktan, bu eylemlerin yatırımla olan bağlantısının yakınlığı dikkate alınmaksızın yabancı bir yatırımcının yapabileceği akla gelebilecek her türlü çabayı kapsamaktadır.

Feminist küresel ekonomik adalet gündemi, küresel ticaret ve yatırım yönetim sisteminin (daha büyük bir bağlı küresel ekonomik yönetim mimarisinin bir parçası olarak) dönüşümünü gerektirecektir.

Küresel değer zincirlerine, büyük ve uluslararası şirketlere ve rekabete öncelik veren mevcut sistemden, dayanışma ve işbirliğine dayalı, yerel ve küçük üreticilerin gelişebildiği küresel bir ticaret sistemine dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu dönüşüm olmaksızın küresel ticaret ve yatırım rejimleri, iklim kriziyle mücadele çabalarımızın yanı sıra kadınların insan haklarını da baltalamaya devam edecektir.

Öneriler:

- **Mevcut yatırımcı koruma sisteminin çıkartılması**
- **Yeni bir fikri mülkiyet sistemi — mevcut olanı çökerten ve ihtiyaç duyulan bilgi aktarımını/paylaşımını teşvik eden bir sistem**

Mevcut yabancı yatırımcı koruma sistemi, belki de küresel ekonomik düzenimize nüfuz eden en eski ve en uzun süredir devam eden sömürgecilik miraslarından biridir. İmzalanmış ilk uluslararası yatırım anlaşması, 1959'da Pakistan-Almanya serbest ticaret anlaşması için Deutsche Bank tarafından hazırlanmıştır. Anlaşma, özellikle Avrupa şirketlerinin dekolonizasyon sürecinin bu şirketlerin sömürgeleştirilmiş topraklarda elde ettikleri kazançlı karları azaltacağına dair korkularını ele almak amacıyla hazırlanan Yatırımcı-Devlet Uyuşmazlık Çözümü (ISDS) için maddeler içeriyordu. Sömürgeleştirilmiş dünyada yatırım yapan Avrupa ve Amerika şirketleri (genellikle sömürgeci hükümetlerin açık desteğiyle) yatırımlarının (yani çiftlikler, fabrikalar ve diğer varlık türleri) işlerinin veya varlıklarının yeni bağımsız hükümetler tarafından kamulaştırılması gibi herhangi bir doğrudan el koyma (kamulaştırma) durumuna karşı korunacağına dair güvence istiyordu. Sözde tarafsız hakemlerin (yerel mahkemeler yerine) oturduğu ve yabancı yatırımcı veya yabancı şirket ile hükümet arasındaki uyuşmazlıkları karara bağladığı, anlaşmaya dayalı, uluslararası bir uyuşmazlık sistemine yönelik bu zorlama, günümüzün ISDS sisteminin temeli haline gelmiştir.

Bugün ISDS hükümleri, ticaret ve yatırım anlaşmalarından çok uluslu şirketlerle yapılan devlet sözleşmelerine kadar her şeyde bulunmaktadır. Bu davalar, genellikle kâr için çalışan ve halka karşı sorumlu olmayan şirket avukatları tarafından tahkim edilen ve ödenen ücret veya tazminatlarda milyondan milyarlarca dolara kadar değişen davalardır ve genellikle gizli mahkemelerde görülmektedir.³⁷

³⁷ Kurumsal Avrupa Gözlemevi. Yatırımcı ayrıcalıkları ve insanlar ve gezegen. (2019).

2015 yılında rekor sayıda ISDS davası açılmış (bilinen 86 dava) ve ironik bir şekilde, aynı yıl Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kabul edilmiştir.³⁸

ISDS davaları üzerinde yapılan bir analize göre sistemin, bu politikalar ve eylemler insan haklarını, çevreyi korumayı veya adil kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlasa bile, çok çeşitli hükümet politikalarına ve eylemlerine meydan okumak ve bunları baltalamak için kullanıldığını göstermektedir.

Hükümetler ayrıca gelecekteki kârların tam olarak ne olduğunu belirlemenin veya hesaplanmanın fark edilebilir bir yolu olmadığı için “gelecekteki kârların” kaybı nedeniyle dava edilmiştir. Bazı BM insan hakları uzmanları, müdahaleci ISDS ödülleri ile ilerici politikaların uygulanmasında sahip olduğu “ürpertici etkileri” konusunda da uyarılmıştır.³⁹ Hükümetlere, tümü cinsiyet eşitliği ve kadınların insan haklarını elde etmek için gerekli ve ilgili ulusal politikalar niteliğinde olmak üzere, örneğin pozitif ayrımcılık,⁴⁰ çevreyi koruma veya iklim değişikliğiyle mücadele,⁴¹ sağlık, gıda güvenliği, jenerik ve temel ilaçlara erişim,⁴² asgari ücret artışı⁴³ ve hatta mevcut COVID-19 pandemisiyle mücadele⁴⁴ ile ilgili politikalar gibi düzenlemeleri kabul ettikleri için davalar açılmıştır.

Feminist ekonomik adalet gündemi, halihazırda büyük ölçüde ISDS hükümlerine dayalı yatırımcı koruma sisteminin kaldırılmasını gerektirecektir.

Bu eylem, aynı zamanda, ISDS hükümlerini içeren anlaşmaların, AB ile uyumsuzluk temelinde gözden geçirilmesini veya feshedilmesini önermeyi öneren, demokratik ve adil bir uluslararası düzenin teşviki konusunda Bağımsız Uzman tarafından ileri sürülen önerilerle de uyumlu olacaktır.⁴⁵

³⁸ Bilinen dava sayısı. ISDS davalarının gizli niteliği nedeniyle, ISDS davalarının gerçek kapsamı hiçbir zaman bilinemeyecektir. Verilerin kaynağı: [UNCTAD, Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü: verilerin tamamı 31/07/2020 tarihinde yayınlanmıştır \(Excel formatında\)](#).

³⁹ Bkz. [BM uzmanlarının, serbest ticaret ve yatırım anlaşmalarının insan hakları üzerindeki olumsuz etkisine ilişkin endişelerini dile getirmeleri](#); Matthew Rimmer, [Rahatlama Etkisi: Yatırımcı-Devlet Uyuşmazlıklarının Çözümü, Grafik Sağlık Uyarıları, Tütün Ürünlerinin Düz Paketlenmesi ve Trans-Pasifik Ortaklığı](#) (15 Aralık 2017). Victoria Üniversitesi Hukuk ve Adalet Dergisi, 2017, 7 (1), 76-93.

⁴⁰ **Foresti / Güney Afrika (2007)**

⁴¹ **TransCanada / ABD (2016), Vattenfall / Almanya (II) (2012)**

⁴² **Eli Lilly / Kanada (2013)**

⁴³ **Veolia / Mısır (2012)**

⁴⁴ Cecilia Olivet ve Bettina Müller, Transnational Institute, [Sahtekarlık krizleri: Latin Amerika'nın COVID-19 ile savaşı, yatırım tahkim davaları tarafından engelleniyor](#). (2020).

⁴⁵ Bkz. [Trans-Pasifik Ortaklığı'nın yakında imzalanmasıyla ilgili olarak Bağımsız Uzmanların demokratik ve adil bir uluslararası düzenin desteklenmesine ilişkin açıklaması; Alfred de Zayas](#).

Öneri:

- **Yeni bir fikri mülkiyet sistemi — mevcut olanı çökerten ve ihtiyaç duyulan bilgi aktarımını/paylaşımını teşvik eden bir sistem**

Bugün sahip olduğumuz mevcut fikri mülkiyet hakları sistemi, çoğunlukla DTÖ'nün Fikri Mülkiyet Haklarının Ticaretle Bağlantılı Yönleri Anlaşması'nda (TRIPS) temelini bulmaktadır. Son birkaç on yılda, Uluslararası Yeni Bitki Çeşitlerini Koruma Birliği (UPOV) ve onun en son enkarnasyonu UPOV 1991 gibi anlaşmalar ve ikili ve serbest ticaret anlaşmaları kapsamında bu durum WTO'nun dışına çıkmıştır. Bu genişletilmiş kurallar, yaygın olarak TRIPS Plus hükümleri ve anlaşmaları olarak bilinmeye başlanmıştır.

TRIPS Anlaşması, diğerlerinin yanı sıra bitki çeşitleri, ilaçlar, teknoloji patentleri, ticari marka, telif hakkı, endüstriyel tasarımlar vb. olarak adlandırılmakta ve fikri mülkiyet hakları (IPR'ler) ve korumalar için asgari standartları sağlamaktadır. TRIPS Plus hükümleri, bir fikri mülkiyet hakkının verilebileceği yıl sayısı içinde bunları, zorunlu lisansların kullanımını sınırlayan veya ilaçlar ve çiftçilerin sahip olduğu ve paylaştığı tohumlar için jenerik rekabeti kısıtlayan hükümlere kadar genişletme isteğine sahip olmaktadır.

Örneğin tohumların özgürce paylaşılması ve değiş tokuş edilmesi, tüm tarım toplumlarında halkların gıda egemenliğinin temel direği olmuştur. Özellikle tohumların korunması, değiş tokuş edilmesi ve paylaşılmasında ve doğal kaynak yönetimi, gıda egemenliği, günlük geçim sağlanması ve ailelerinin sağlık hizmetlerinin sürdürülmesi (yukarıda bahsedilen ücretsiz bakım işlerinin tümü) ile bağlantılı geleneksel bilginin koruyucuları olarak kadınların görevi yeterli bir şekilde belgelendirilmiştir.⁴⁶ Hatta 26 yıl önce Pekin'deki Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nda, 27 ülkeden 118 yerli grup, 'kutsal olarak kabul ettiğimiz yaşamın nihai metalaştırılması' olan 'tüm yaşam formlarının patentlenmesine son verilmesini' talep eden bir bildiri imzalamıştır.⁴⁷

Geçerli fikri mülkiyet hakları rejimi, şu anki söylemlerle devam etmemeli veya ekonomik teorileri uygulamamalıdır.

COVID-19 koruyucu gıysileri giyen bir bilim adamı mikroskoba bakıyor.
Fotoğraf: Anna Tarazevich, Pexels

46 Ayrıca bakınız: Gutierrez-Montes, M. Emery ve E. Fernandes-Baca. Ekolojik yönetim ve yoksulluk için toplumsal cinsiyet neden önemlidir? (2012); Anu Bala. [Geleneksel Bilgi ve Fikri Mülkiyet Hakları: Bir Hindistanlının Gözünden](#) (1 Kasım 2011).

47 Bkz. [Pekin Yerli Kadınlar Bildirgesi](#). Onay ve İmza Tarihi:

Ayrıca serbest bir şekilde fikir ve buluşlar üreten ve bunları diğerlerinin üzerine inşa etmeyen kişilerin cezalandırılmaması gerekmektedir. Bu, nihayetinde büyük şirketlerin sistemden yararlanmalarına ve toplulukların ve özellikle kadınların geleneksel olarak tohum ve çiftlik hayvanlarını, tarımsal uygulamaları sürdürme ve geleneksel bilgiyi bir nesilden diğerine aktarma yöntemlerini baltalamalarına neden olmaktadır.

Fikri mülkiyet haklarının şirketler tarafından ilaçlar ve tıbbi cihazlar için kullanılması da yüksek ilaç fiyatlarının ortaya çıkmasına neden olmuş ve özellikle kadınlar ve kızlar olmak üzere yoksullar ve marjinal sayılan kişiler için ilaçları erişilemez hale getirerek, tıbbi cihazlara ilişkin münhasır patentlerin, şirketlerin ve tıbbi cihazların belirlenmesinde tekelleşme meydana gelmesine neden olmaktadır.⁴⁸ Fikri mülkiyet kurallarının orta gelirli ülkeler ve Küresel Güney'deki ülkelerdeki teknoloji transferi üzerindeki olumsuz etkilerini gösteren çok sayıda kanıt bulunmaktadır.⁴⁹

Bazı kişiler tarafından önerildiği gibi, fikri mülkiyetlerin, buluşun teşvik edilmesi için gerekli oldukları zaman ve yalnızca gerektiği ölçüde verilmesi gerekmektedir.⁵⁰ Fikri mülkiyet haklarına ilişkin ortak bir veritabanı veya depolama alanı yaratma fikri de çeşitli sanayi ve spesifik sektörler tarafından üstlenilmiştir, yani yeni bir fikir değildir. Ve kadınlar yüzyıllardır geleneksel bilgilerine ek olarak tohumlarını da toplumlarında ve köylerinde gayri resmi olarak saklıyor, paylaşıyor ve değiş tokuş ediyor.

Ancak COVID-19 pandemisinin ortaya çıkardığı şey, bu veritabanlarının ve daha özgür fikri mülkiyet haklarının, mümkün ve gerekli olduğu ölçülerde toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların insan haklarına yönelik sunduğu olanaklardır. Bu, akut tıbbi ekipman sıkıntısıyla mücadele etmek ve hastalara tedavi ve aşıları sağlamak için fikri mülkiyetin paylaşımını veya fikri mülkiyet haklarından feragat etmeyi amaçlayan ve pandeminin başlangıcından bu yana ortaya çıkan çeşitli girişimler ve önerilerde görülebilmektedir. Farklı sektörler genelinde bu salgının ardından fikri mülkiyet sistemimizdeki açıklıklar büyük çok uluslu şirketler ve küçük işletmeler arasındaki işbirliğiyle zengin ve fakir arasındaki dinamikleri değiştirmek ve erkeklerle kadınlar arasındaki dengeyi kurmak amacıyla hizmet edecektir.

- ⁴⁸ Médecins Sans Frontières Erişim Kampanyası. [Ölümcül Tekeller: İlaç şirketleri patent sistemiyle nasıl oynuyor? Vaka çalışması.](#) (2020).
- ⁴⁹ Rod Falvey ve Neil Foster. [Teknoloji Transferi ve Ekonomik Büyümede Fikri Mülkiyet Haklarının Rolü: Teori ve Kanıt.](#) (2006). UNIDO Çalışma Kağıdı.
- ⁵⁰ Mark Lemley. [Mülkiyet, Fikri Mülkiyet ve Serbest Sürüş.](#) (2005). Texas Law Review, Cilt 83, Sayı 4, sayfa 1031-1076.

Aynı zamanda küçük ve yerli üreticilerin ve hatta toplulukların kendi mallarını ve ürünlerini yapmalarına izin verecektir; örneğin bir mikro veya nano güneş enerjisi santralının patent ve teknik bilgileri, daha sonra üretim yapabilecek küçük bir kooperatif tarafından kullanıma açık hale getirilebilir. 3D yazıcıların sunduğu potansiyel ile yerel olarak, yük taşımacılığı ve yurtdışı teslimatı gerektirmeden protezleri ve diğer özel ekipmanları küçük ölçekte basmak mümkün olmaktadır. Daha özgür fikri mülkiyet hakları sistemi ile temel ihtiyaç maddelerinin ve hayat kurtaran ilaçların fiyatlandırılmasında üst sınır şeklinde daha fazla düzenlemenin bir araya getirilmesi cinsiyet eşitsizliğini azaltabilir, yaşam kalitesini iyileştirebilir ve kadınlar için insan haklarının elde edilmesini sağlayabilir.

İlke:

Zenginliği ve kaynakları yeniden dağıtan bir ekonomi

Mevcut ekonomik sistem, “damlama” ekonomik teorisine dayanmaktadır. Zenginler ve varlıklı kişiler için herhangi bir yararın eninde sonunda herkese yarar sağlayacağını iddia eden bir teoridir. Bu teori, devletlerin neden işletmeleri ve zenginleri vergilendirmemesi gerektiğini rasyonalize eder; çünkü sözde vergilere ödenmeyen miktarın bunun yerine ticari yatırımları teşvik etmek, kısa vadede daha fazla ve daha iyi işler yaratmak için kullanılmasına izin verecek ve bu da nihayetinde karların kitlelere “damlaması” olarak uzun vadede toplumun geneli ve tüm ülkenin yararına olacaktır düşüncesi hakimdir. Bununla birlikte, mevcut eşitsizlik seviyesi ve dünyadaki seçkin bir azınlığın küresel nüfusun alt yarısının gelirinin iki katından fazlasına sahip olduğu belirli yollar (bu raporun önceki bölümlerine bakınız), mevcut damlamanın başarısızlığını göstermektedir. Zenginlik, aslında, son birkaç on yıl içerisinde hiç damlamamıştır. 18 zengin ülkede elli yıllık vergi indirimlerini inceleyen yakın tarihli bir araştırma kapsamında bu vergi indirimlerinin sürekli olarak zenginlere fayda sağladığı, ancak işsizlik veya ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı belirtilmektedir.⁵¹ Ayrıca, banka gizliliği ve vergi cennetlerinde kayıtlı bir paravan şirketler ağı tarafından kolaylaştırılan, yaygın vergi kaçınma, vergi kaçakçılığı, vergi sahtekarlığı ve kar kaydırma yoluyla gelişmekte olan ülkelere ve küresel yönetişime trilyonlarca doların kaybedilmiş olduğu da iyi bilinen bir gerçektir.

⁵¹ David Hope ve Julian Limberg. Zenginler için büyük vergi indirimlerinin ekonomik sonuçları. (2020) Uluslararası Eşitsizlikler Enstitüsü Çalışma Belgeleri (55). London School of Economics and Political Science, Londra, Birleşik Krallık.

Vergi cennetlerindeki zenginlik miktarının büyüklüğü gizlilik açısından dolayı tam olarak belirlenemese de bir çalışma kapsamında ülkelerin uluslararası kurumlar vergisi istismarından ve özel vergiler üzerinden toplamda \$427 milyar kaybetmiş olduğu tahmin edilmektedir.⁵² Bu iki gerçek, zenginliği dağıtmayan ya da paylaşmayan bir ekonomiye sahip olduğumuzu göstermektedir.

Dünyada her insan için ücretsiz eğitim sağlamaya yetecek olan miktardan daha çok zenginlik ve kaynak olduğu bilindiğinden, hem kamu sağlık sistemleri, hem de sosyal koruma sistemleri toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların insan haklarını elde etmek açısından hayati öneme sahiptir ve feminist ekonomik adalet gündemi, zenginlik ve kaynakların yeniden dağıtımına ilişkin yollar bulunması amacıyla bu araçların kullanılmasını gerektirmektedir. Bu dağıtım, temelde hükümetlerin zenginlik ve kaynakları ülkeler arasında ve içinde, zengin ve fakir arasında ve erkekler, kadınlar ve çeşitli cinsiyet kimlikleri arasında yeniden dağıtma istekliliğine ve siyasi iradesine dayalı olacaktır.

Öneri:

→ Adil ve hakkaniyetli bir küresel vergi mimarisi oluşturulması

Vergi kaçakçılığı ve şirketlerin vergiden kaçınmasının bir sonucu olarak gelişmekte olan ülkeleri her yıl terk eden muazzam miktardaki servet, küresel vergi sisteminin acil reform ihtiyacı olduğuna dair herhangi bir şüphe bırakmamaktadır. Dünyanın dört bir yanından hükümetlerin, hükümetler arası bir vergi organı ve vergi çerçevesi geliştirmek amacıyla birlikte çalışması gerektiğine ilişkin öneri, Kalkınma için Finansman sürecinde başarısız olsa da önceden ortaya atılmıştı. Bu küresel vergi mimarisi, tüm şirketleri ülkelerdeki mali durumlarını kamuya açıklamaya, vergilerini ödemeye, vergi cennetlerine gitmeye son vermeye ve en önemlisi büyük şirketlerin, en düşük veya en zayıf vergi sistemine sahip ülkelerde dünya çapında “alışveriş yapmak” için vergi teşviklerindeki tehlikeli 'dip yarışlarına' son vermeye zorlayabilir.

Şimdiye kadar özellikle başarısız olan OECD liderliğindeki sürecin aksine, küresel vergi mimarisi için Birleşmiş Milletler önderliğinde yürütülen bir süreç kapsamında daha demokratik ve servet ve kaynakları fiilen dağıtan tutarlı bir küresel vergi kuralları sistemine doğru daha kritik bir adım atılacak ve bu, vergi geliri kaybından en fazla zarara uğrayan en yoksul ülkeler dahil olmak üzere tüm ülkelerin yararına olacaktır.

⁵² Vergi Adalet Ağı, Uluslararası Kamu Hizmetleri ve Vergi Adaleti için Küresel İttifak. [Adil Vergi Devleti 2020: COVID-19 zamanında Vergi Adaleti](#). (2020).

Birçok hükümetin yerel kaynak seferberliğini gerçekleştirmek için gerekli maliye politikasını geliştirme yeteneğini baltalayan vergi teşviklerindeki tehlikeli 'dip yarışına' son vermek, feminist ekonomik adaletle doğru atılan kritik bir adım niteliğindedir.

ilke:

Borç adaletini ve yeni bir devlet borcu yapısını destekleyen bir ekonomi

Yaklaşık son 20 yılda meydana gelen çeşitli finansal ve borç krizlerinden kaynaklanan muazzam ekonomik ve sosyal sonuçlar ve maliyetler, dış borç yükü ile kadınların insan hakları arasındaki bağlantıları göz ardı etmeye devam etmemizi imkansız hale getirmektedir. Tüm dünyada, özellikle gelişmekte olan ülkelerde, borç, COVID-19 pandemisinden önce bile endişe verici bir şekilde artış göstermektedir. Devlet borcunun toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadınların insan hakları üzerindeki etkileri iyi bir şekilde belgelenmiştir (raporun önceki bölümlerine bakınız). Ve bu etkiler borç geri ödemelerine ilişkin olarak doğru sosyal hizmetlerden borçlu ülkelerdeki kamu kaynaklarının bölünmesine kadar büyük ölçüde sonuçlar doğurmakta ve politika koşullarına göre sıklıkla BWIs tarafından uluslararası borçsuzlaştırma mekanizmalarına bağlıdır. Bir araştırma kapsamında bütçelerinin %12'sinden fazlasını borç servisine harcayan ülkelerin her zaman için kamu hizmetleri harcamalarını kısmak zorunda kaldıkları tespit edilmiştir. Pek çok ülke, eğitim ve sağlık harcamalarının toplamından daha fazlasını borç ödemek için harcamaktadır.⁵³

Bu borçların çoğu gayri meşrudur, sömürgecilik mirasıdır, ağır ve adaletsiz şartlarla yağmacı krediler tarafından oluşturulmuştur ve fosil yakıt endüstrileri gibi zararlı proje ve politikaları finanse etmek amacıyla sorumsuzca ve haksız bir şekilde verilmiştir. Otoriter ve diktatör rejimlere verildiğinde, genellikle yasal ve demokratik gerekliliklere ve insan hakları ilkelerine uymamaktadır.⁵⁴

⁵³ Eylem Yardımı. [Gelecek Kimin Umurunda: Finans Cinsiyete Duyarlı Kamu Hizmetleri](#). (2020).

⁵⁴ Daha fazlası için: [debtgwa.net](#).

Bu borçların çoğu, aynı zamanda, WTO veya Küresel Güney'deki ülkeler için çok dezavantajlı olduğu kanıtlanmış diğer ikili ve çok taraflı ticaret anlaşmaları kapsamındaki haksız ticaret ve yatırım koşullarının doğrudan sonuçları olarak ortaya çıkmıştır.⁵⁵

Feministler olarak, bize açık olduğunu azaltmak ve ücretsiz bakım çalışmalarının kadınlar üzerindeki yüklerini yeniden dağıtan cinsiyet duyarlı kamu hizmetlerine ilişkin olarak gerekli şekilde artan yatırımları elde etmek amacıyla yeni borç krizini çözmek ve önlemek amacıyla eyleme geçmemiz gerekmektedir.

Devlet gelirinin önemli bir yüzdesi borç faizlerinin ödenmesi amacıyla kaybedildiğinde, hizmetlere yatırım yapma ve kadınların ücretsiz bakım işlerini azaltma kapsamı büyük ölçüde daralmaktadır. Ancak yüksek borç seviyeleri aynı zamanda, ülkeleri IMF'nin koşullarına ve tavsiyelerine bağımlı hale getiren başka zorluklar da yaratmakta ve tavsiyeler çoğu zaman kamu harcamalarını daha da sıkıştırmak konusunda katkı sağlamaktadır. IMF'nin gücü, borçla ve kendisinin ve Dünya Bankası'nın küresel ekonomik yönetim içinde taşıdığı orantısız güç ve etki düzeyleriyle yakından bağlantılıdır (aşağıda daha ayrıntılı olarak incelenmiştir). Feminist ekonomik adalet gündemi, küresel finansman yönetim mimarisi içinde küresel olarak devlet borçlarının ödünç verilme, ödenme veya hafifletilme şeklinin tamamen yeniden yapılandırılmasını gerektirecektir. Bu gündem aynı zamanda küresel yönetim mimarisinde kararların alınma şeklini demokratikleştirme ihtiyacıyla da bağlantılı olmaktadır.

Öneriler:

- Borç iptali ve düzenleme mekanizması için yeni bir çok taraflı ve yasal çerçeve
- Tüm borç verenler tarafından tüm kamu dış borç ödemelerinin koşulsuz iptali

2014 yılında, BM Genel Kurulu (GA), bir borç işleme mekanizması için çok taraflı bir yasal çerçeve oluşturulmasına yönelik çalışma yapılacağını taahhüt eden kararı oy çokluğuyla kabul etmiştir. Bu karar, uluslararası ekonomik mimarideki en temel ve uzun süredir devam eden boşluklardan birinin doldurulması ihtiyacını ve adil, şeffaf ve krizlerin çözümü için sürdürülebilir devlet borçlarına sistematik ve zamanında yaklaşım sağlanmasına yönelik çalışma ihtiyacını teyit etmektedir.

⁵⁵ Devika Dutt ve Kevin P. Gallagher. [Ticaret ve Yatırım Anlaşmalarının Mali Etkileri](#). Boston Üniversitesi Küresel Kalkınma Politikası Merkezi. Araştırma 040. (2020).

Sivil toplumlar on ilkeye dayalı olarak oluşturulacak⁵⁶ ve tüm tarafları bağlayacak ayrı bir çerçeve üzerinde anlaşmaktadır:

- Bu mekanizma (IMF dahil olmak üzere) alacaklar ve alacaklılardan bağımsız olmalıdır.
- Borçlu, bağımsız mekanizma tarafından onaylandığında, borç ödemelerinin ve bunlarla ilgili herhangi bir davanın otomatik olarak durdurulmasını sağlayacak olan süreci başlatabilir.
- Süreç kapsamlı olmalı ve ülkenin tüm kamu ve özel dış borçlarını aynı anda ele almalıdır.
- Süreç, alacaklılar, borçlular ve ülkenin vatandaşları dahil tüm paydaşları içermelidir. Tüm borçların yasallığı ve meşruluğu tarafsız iptal yasadışı ve gayrimeşru borç (borç denetimlerini andıran bir süreçle yukarıda açıklandığı gibi) ile değerlendirilmelidir.
- Borç sürdürülebilirliği ile ilgili kararların alınmasında ülke vatandaşlarının ihtiyaçları ve sürdürülebilir kalkınmaya öncelik verilmelidir.
- Tüm kararlar şeffaf ve uygulanabilir olmalıdır.

Mevcut ve yaklaşmakta olan borç krizlerini çözmek konusundaki aciliyet ve bunun kadınların insan hakları üzerindeki etkileri göz önüne alındığında, feminist bir ekonomik adalet gündemi ancak borç iptali ve çalışma mekanizması için yeni bir çok taraflı ve yasal çerçeve oluşturulması yoluyla gerçekleştirilebilir.

Öneri:

→ **Tüm borç verenler tarafından tüm kamu dış borç ödemelerinin koşulsuz iptali**

Borç iptali (veya bilindiği gibi borç affı) borcun kısmen veya tamamen affedilmesidir ve son birkaç on yılda, özellikle ödenemeyen borçların patlamasından veya Küresel Güney'de borç krizi çıkmasından dolayı daha çok değerlendirilmeye başlanmıştır.

Borç erteleme, devlet borç çözümlerinde de nadir görülen bir uygulama değildir. Günümüzdeki gelişmiş ülkelerin çoğu, 1930'larda Birinci Dünya Savaşı sonrasında verilen büyük ölçekli borç indirimlerinden yararlanmıştır.⁵⁷ Bu gelişmiş ülkelerin çoğu, 1934'te, zamanın iki ana alacaklı hükümeti olan ABD ve Birleşik Krallık'a olan savaşla ilgili borçlarında temerrüde düşmüş ve borçlarının önemli bir kısmının ya tamamen silindiğini ve büyük ölçüde unutulduğunu görmüştür.

⁵⁶ Eurodad. [Bir şekilde halledebiliriz. Devlet borçlarının çözümü için 10 sivil toplum ilkesi.](#) (2019).

⁵⁷ Carmen Reinhart & Christoph Trebesch. [Devlet Borç Erteleme ve Sonrası.](#) (2016). Avrupa Ekonomik Birliği Dergisi.

İngiltere, Fransa ve İtalya için, savaş borçlarının ertelenmesi sırasıyla 1934 yılında GSYİH'nın %24,%36 ve %52'sini oluşturmuştur. Borç indiriminin borçlu ülkeler için de net faydalı ekonomik etkileri olmuştur; bu ülkeler, belirleyici borç indirimini takip eden beş yıl içinde gelişmekte olan piyasalar ve gelişmiş ekonomiler için sırasıyla %11 ve %20'lik kişi başı GSYİH artışı elde etmiştir. Benzer ekonomik faydalar, bu dönemde borç verilen miktar 1930'lardakinden çok daha az olmasına rağmen, 1980'ler-1990'lar döneminde verilen borç indiriminde de bulunmuştur. Ayrıca, borçların yeniden yapılandırılması, geçici ödeme duraklamaları ve köprü kredisi operasyonları gibi kriz çözümünün geçici biçimlerinin genellikle daha yüksek büyüme ve daha iyi derecelendirmeler (büyük ve kararlı borç tahliyesinin aksine) tarafından takip edilmediği ve nihayetinde çözümde etkisiz oldukları da tespit edilmiştir.⁵⁸

Mevcut COVID-19 salgını, birçok gelişmekte olan ülkenin borç sıkıntısıyla karşı karşıya olduğu mevcut kasvetli görünüm göz önüne alındığında, çok daha iddialı bir borç çözümü gerektiğini göstermektedir. Feminist ekonomik adalet gündemi, acil bir adım ve ödenmemiş borçların koşulsuz iptaline yönelik net bir program olarak, ihtiyacı olan tüm ülkeler için tüm borç verenler tarafından ikili, çok taraflı ve özel olarak en az önümüzdeki dört yıl boyunca kamu dış borç ödemelerinin koşulsuz olarak iptal edilmesini gerektirecektir.⁵⁹

⁵⁸ Ibid

⁵⁹ Bkz. '500'den fazla sivil toplum kuruluşunun, düşük gelirli ülkelerin Covid-19 ile savaşmasına yardımcı olmak için derhal borç iptali çağırısı yapması'.

İlke:

Demokratik bir küresel ekonomik yönetim mimarisi

Mevcut küresel yönetim mimarisi çeşitli ve bazen rakip küresel yönetim mimarileri arasındaki demokratik açığı ve güç dengesizlikleriyle engellenmektedir ve bu durum hem tarihte, hem de günümüzde görülmektedir. Mevcut küresel yönetimin temel organı ve anlaşması olarak Birleşmiş Milletler ve Tüzüğü bile, dünyanın çoğunlukla eski ve şu anda sömürgeleştirilmiş ve sömürgeci devletler arasında bölündüğü bir çağda ortaya çıkmıştır. Dünya Bankası ve IMF'nin kurulmasını sağlayan 1944 Bretton Woods Konferansı, büyük ölçüde Küresel Kuzey'in sömürgeci devletleri tarafından yönetilmiş ve yalnızca 44 ülke katılmıştır ve bunların çoğu hala Avrupa'da büyük sömürgeleri elinde tutan Avrupalı güçler olmuştur. Ve bundan sonraki dönem ve on yıl aynı zamanda birçok eski sömürgeci devletin eski sömürgeleri üzerinde hala büyük miktarda etki ve güç uyguladığını görürken, aynı zamanda birçok yeni bağımsız devletin ve eski sömürgelerin yalnızca siyasi egemenliklerini değil, aynı zamanda ekonomik güçlerini ileri sürdüklerini ve egemenlik ve dolayısıyla adil bir uluslararası ekonomik düzenin gerekli olduğunu görmüştür.⁶⁰

Yetmiş yıldan uzun bir süre sonra, adil bir uluslararası ekonomik düzen arayışı devam etmektedir. Yine de demokratik açık ve güç dengesizliği başka hiçbir yerde küresel ekonomik yönetim mimarisinden daha belirgin hale gelmemektedir. Prensip, küresel yönetim mimarisi tam, eşit ve gönüllü katılıma dayalı bir danışma süreci olsa da, gerçekte gelişmekte olan birçok ülkenin WTO kurallarının veya BWI'lerin koşullarının oluşturulmasında çok az etkisi vardır. Bugüne kadar, BWI'ler, üye devletlerin mali katkılarına dayanan ve daha zengin ülkeler üzerinde kaçınılmaz olarak daha fazla güç ve etki oluşturan “bir dolar, bir oy” sistemiyle yönetilen karar alma süreçlerinde demokratik açığın çoğunu elinde tutmaktadır. Ve WTO “bir ülke, bir oy” sistemine izin verirken, kurum kararlarını oylara göre almamaktadır. Bunun yerine, WTO, gelişmekte olan ülke üyelerinin zengin ülkelerin güçlü ve etkili delegasyonlarına karşı açık muhalefette durmasını çok daha zor hale getiren “uzlaşma” ile karar alma sistemine dayalı olarak hareket etmektedir.

⁶⁰ BM Genel Kurulu, 3201 (S-VI). Yeni Uluslararası Ekonomik Düzenin Kurulmasına İlişkin Bildirge, 1 Mayıs 1974, ([A/RES/3201\(S-VI\)](#)); ve BM Genel Kurulu, Kalkınma Hakkı Bildirgesi: 4 Aralık 1986 tarihli Genel Kurul tarafından kabul edilen karar ([A/RES/41/128](#)).

Devletler arasındaki güç dengesizliklerinin yanı sıra, mevcut ekonomik yönetim de çeşitli küresel yönetim sistemleri ve kuralları ile onun içinde faaliyet gösteren aktörler ve oyuncular arasındaki aynı güç dengesizlikleri ile uygulanmaktadır. Raporun daha önceki bölümlerinde belirtildiği gibi, küresel ekonomik yönetişimin ekonomik büyüme arayışının çoğu, insan hakları arayışını geride bırakmıştır. Hem ticaret hem de finansman yönetim rejimleri, ülkeler buna uymadığında ekonomik ve finansal sonuçlar doğursa da insan hakları ve iklim yönetim sistemi için aynı şey söylenemez. Çeşitli küresel yönetim sistemleri arasında güç dengesizlikleri olduğu gibi, içinde faaliyet gösteren aktörler arasında da güç dengesizlikleri bulunmaktadır. Örneğin birçok çok uluslu şirket, dünyadaki çoğu ülkeden daha varlıklı hale gelmiştir. Yine de küresel ekonomik yönetişimin çoğu, güçlü çok uluslu şirketleri, hükümetleri ve sivil toplumları, bu aktörlerin hepsi zenginlikleri, güçleri ve etkileri bakımından eşitmiş ve herhangi bir güç dengesizliği yokmuş gibi aynı masaya koymaktadır.

Feminist ekonomik adalet gündemi, mevcut küresel ekonomik yönetim mimarisinde reforma ve dönüştürmeye acil ihtiyaç olduğunu kabul etmektedir. Feminist küresel ekonomik yönetim sistemi, yalnızca ülkeler arasında değil, aynı zamanda yönetim mimarisi içindeki aktörler ve kurumlar arasında da var olan mevcut güç dengesizliklerini ele alacaktır. Ticaret ve finans konularıyla insan haklarına olan önceliği ve saygısı arasında daha fazla tutarlılık getirmeyi amaçlarken, kadınların insan haklarını geliştirmek ve elde etmek amacıyla etkili bir şekilde karşılaştıkları kısıtlamalar ve ihtiyaç duydukları özerklik açısından ülkeler arasında daha iyi bir denge kurmayı amaçlayacaktır. Yukarıda bahsedilen küresel ticaret, yatırım ve finansman kuralları etrafındaki reformların ve dönüşümün çoğu, gelişmekte olan ülkelere yerel politika alanlarının bir kısmının, yerli kaynak üretme ve teknoloji edinme yeteneğinin yeniden kazandırılmasına katkıda bulunacaktır. Bu nedenle, daha fakir ülkelerin daha zengin ülkelere olan bağımlılığının biraz da olsa azaltmak ve büyük ölçüde ülkeler arasındaki zenginlik, kaynak ve teknoloji eşitsizliklerinden kaynaklanan mevcut güç dengesizliklerinin bir kısmını düzeltmek hedeflenmektedir.

Öneriler:

- Küresel ekonomik ve küresel yönetim mimarisi içinde şirketlerin ve özel sektörlerin yetkilerinin sınırlandırılması
- Yeni ortaya çıkan ve uzun süredir devam eden sorunlar ve vergi, Yapay Zeka (AI), internet yönetimi gibi alanlar dahil olmak üzere, geleneksel olarak Dünya Bankası, IMF ve DTÖ gibi kurumların etki alanında olan sorunları ve karar alma sürecini geri kazandırma ve BM'ye iade etme

Hem GEF, hem de diğer küresel ekonomik yönetim mimarileri, yeni engeller ve kısıtlamalar, aynı anda herhangi bir güç farklılığına değinmeden sivil toplumun bu süreçlere katılımını kapsadığından, bu alanların kurumsal olarak elde edilmesiyle kullanılmaktadır. Hükümetler ve uluslararası kurumlar, verimlilik ve yenilikler söz konusu olduğunda özel sektörü ve işletmeleri genellikle “altın standart” şeklinde tutmaktan hoşlanırlar ve böylece küresel yönetim mimarisinde özel sektörün rolünü meşrulaştırırlar. Bununla birlikte, son birkaç on yılda dünya çapında binlerce PPP'de özel sektörün verimliliğinin taranmasıyla tamamen farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır. IMF gibi PPP'lerin sadık savunucuları dahi, 2004'e kadar olan geçmişten⁶¹ daha yakın bir tarih olan 2018 tarihli bir çalışmaya⁶² kadar PPP'lerin mali riskleri ve kanıtlanmış verimlilik kazanımlarının eksikliği konusunu vurgulanmış ve bu konuda uyarılarda bulunmuştur. Ayrıca, feminist ve halk hareketi, çok uluslu şirketlerin ve küresel değer zincirinin kadınların insan haklarını baltalama, çevrenin tahribatı ve iklim krizine katkıda bulunmadaki rolünün çok iyi bir şekilde farkındadır ve bu konuda deneyimlidir.

“Çok paydaşlılığın” ortaya çıkması (devletler ile bir konuda “hisse” veya çıkarı olanlar arasındaki ortaklıklar), küresel yönetim içinde özel sektörün gücünü ve egemenliğini artırmaya katkıda bulunan trendlerden biridir. Teorik olarak, meselede 'hisse' olan herkesin müdahil olma hakkına sahip olduğu anlamına gelmektedir, ancak bu onların nasıl seçildiğini veya neden birinin meşru bir şekilde 'hisse' sahibi kabul edildiğini ve bir başkasının edilmediğini açıklamamaktadır. Çok taraflılığa yönelik eleştiriler, belirsiz ve tanımsız biçiminin, kendilerini paydaşlardan biri olarak konumlandırabilen şirketler için çok avantajlı olduğunu kanıtlanmasından dolayı meydana gelmektedir. “Hak sahibi” olanları şirketlerle ortaklıklara genişleterek, devletler ve sivil toplum arasındaki güç asimetrisini şirketler kapsamında gizlemekle kalmaz, aynı zamanda küresel yönetimin birincil “özneleri” olarak kamu sektörü temsilcilerini ve hak sahiplerini değiştirir.⁶³ İnsan hakları feminist ekonomik gündemimizin merkezinde yer aldığından, şirketlerin yetkilerini sınırlamak ve bunlara meydan okumak, ekonomik yönetim ve karar alma sürecini (insanları hissedarlıktan paydaşlığa kadar dahil etmek) hak sahiplerine yeniden açmak konusunu içermektedir.⁶⁴

Bu önerinin tek başına kurumsal dokunulmazlığın yanı sıra devletin ve çok taraflı alanların kurumsal olarak ele geçirilmesine son vermek konusunda yeterli olmayacağını kabul etmek önemlidir. Bu öneri, bu raporun daha önceki bölümlerinde bahsedilen diğer önerilere ek olarak zenginlik ve kaynakların adil ve hakkaniyetli vergi sistemleri yoluyla yeniden dağıtılmasından ve mevcut ticaret ve yatırım anlaşmaları çerçevesine karşı çıkılmasından yatırımcı koruma sistemlerinin dağıtılmasına kadar daha önceki bölümde belirtilmiş olduğu gibi kurumsal hesap verebilirliği sağlamak ve talep etmek ve kurumsal dokunulmazlığın sona ermesini sağlamak için işletmeler üzerinde yasal olarak bağlayıcı bir anlaşma geliştirmek gibi diğer önerilerle birlikte değerlendirilmelidir.

⁶¹ Uluslararası Para Fonu (IMF) Mali İşler Dairesi (FAD). [Kamu-Özel Ortaklıkları Üzerine Araştırma](#). (2004).

⁶² IMF How To Notes. [Kamu-Özel Ortaklıklarının Maliyetleri Nasıl Kontrol Edilir?](#) (2018).

⁶³ Daha fazlası için: Transnational Institute Çalıştay Raporu, “[Çok Paydaşlılık: Eleştirel Bakış](#)”.

⁶⁴ Barbara Adams'ın Sürdürülebilir Kalkınma Raporu 2020'ye Bakış makalesinde “[Bölüm 3.7—Çok taraflı dayanışmayı yeniden icat etme: retorik mi, tepki mi yoksa gücün yeniden düzenlenmesi mi?](#)” kısmına bakınız.

Öneri:

- **Yeni ortaya çıkan ve uzun süredir devam eden sorunlar ve vergi, Yapay Zeka (AI), internet yönetimi gibi alanlar dahil olmak üzere, geleneksel olarak Dünya Bankası, IMF ve DTÖ gibi kurumların etki alanında olan sorunları ve karar alma sürecini geri kazandırma ve BM'ye iade etme**

Hem BWI'ler hem de WTO, on yıllardır, ekonomik ve finansal küresel yönetim kapsamındaki tüm karar alma süreçlerinde BM'ninkinden ayrı yargı yetkilerini ve hakimiyetlerini koruyabilmıştır. Bu hakimiyet ve ayrı yargı yetkisi, uzantı olarak, aynı zamanda, bu kurumlar üzerinde orantısız güç ve etkileri koruyan Küresel Kuzey'in çoğunlukla gelişmiş ülkelerinin egemenliği anlamına gelmektedir. Dünya Bankası, IMF ve WTO, BM'yi “kendi işinin dışında” tutarak ve demokratik olmayan yönetim yapısını sürdürerek, yalnızca küresel ekonomik mimarinin değil, aynı zamanda bir bütün olarak küresel yönetim mimarisinin de demokratik yönetimini baltalamıştır.

Küresel vergi yönetimi ve internet yönetimi gibi ortaya çıkan küresel meseleler hakkında hükümetler arasında yapılan bazı tartışmalar, OECD ve küresel vergi yönetimi ve küresel internet yönetimi için çok sayıda ticaret ve yatırım anlaşması gibi büyük demokratik açıklara sahip hükümetler arası süreçlere giderek daha fazla dönmektedir. Bu alanların çoğu yalnızca güç dengesizlikleriyle dolu olmakla kalmaz, aynı zamanda nihayetinde büyük sistemik ve yapısal sorunlar niteliğindeki sorunları ele alma yaklaşımları ve hedefleri açısından da yetersiz görülür. Örneğin, küresel vergi yönetimi üzerinde hakimiyet kuran OECD, zengin ülkelerin genellikle ya vergi cennetleri üzerinde yargı yetkisine sahip oldukları ya da diğer vergi cennetleri için aracı olarak hareket ettikleri göz önüne alındığında sorunlu görülmektedir.⁶⁵ Aynı şekilde, örneğin, adil ve demokratik bir internet yönetiminin nasıl görülebileceğini ve bunun vergi ve insan haklarıyla ilişkisini tartışmak amacıyla hükümetler arası bir sürece ihtiyaç duyulduğu konusunda herhangi bir şüphe olmasa da, nihai amacın mal ve hizmet ticareti olmaya devam ettiği ve ekonomik büyümenin, bu kadar geniş kapsamlı konuşmaların gerçekleşmesi için uygun bir alan görülmediği bir ticaret tartışması yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.⁶⁶

⁶⁵ Javier Garcia-Bernardo, Jan Fichtner, Frank W. Takes & Eelke M. Heemskerk. [Offshore Finans Merkezlerinin Ortaya Çıkarılması: Küresel Kurumsal Sahiplik Açındaki Kanallar ve Lavabolar](#). (2017).

⁶⁶ Çalışmanın Geleceğine İlişkin Feminist Vizyonlar Üzerine FES Çalışma Grubu'nun bu konudaki önerilerine bakınız. Anita Gurumurthy ve Nandini Chami. [Her Zaman İsteddiğimiz Anlaşma: Dijital Ekonomi için Feminist Eylem Çerçevesi](#).

Bu kurumlar dünya çapında ekonomi politikasına yalnızca dar, neoliberal ve haklarla uyumlu olmayan bir yaklaşım dayatmaya devam ederken, makroekonomik politikalarımızın tek hakemi ve belirleyicisi olarak bu kurumların meşruiyetini sorgulamamız gerekiyor.⁶⁷ Feminist ekonomik adalet gündemi, halihazırda bu kurumlarda ve alanlarda bulunan yetkilerin sınırlandırılmasını ve BM'ye geri taşınmasını gerektirecektir. BM aynı zamanda güç dengesizlikleri dahil olmak üzere kendi zorluklarıyla dolu küresel bir yönetim sistemi mevcut olsa da Dünya Bankası, IMF, WTO ve ikili ve çok taraflı ticaret müzakerelerinden daha demokratik bir alan olarak görülmektedir.

Feminist ekonomik adalet gündemi, küresel ekonomik yönetişimin demokratikleşmesini, kadınlar dahil olmak üzere tüm halkların ve her ülkenin karar verme masasında yer alma hakkının tanınmasını ve yalnızca güç veya kaynakları yoğun olanların değil, aynı zamanda karar verme masasında da yer almasını gerektirmektedir. Feminist ekonomik adalet gündemi, aynı zamanda, ulusal ekonomik egemenliğin desteklenmesi ile küresel müşterekler üzerinde ortak ancak farklılaştırılmış sorumluluklara yönelik çok taraflı çabalar kapsamında denge kuran yeni bir küresel yönetim sistemini de gerektirmektedir.⁶⁸

Sonuç

Bu küresel feminist ekonomik adalet gündemi raporunun ana mesajı, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve kadınların insan hakları ihlallerinin çoğunun temelinde, dünya nüfusunun çoğunu ve en şiddetli şekilde kadınları ve kızları başarısızlığa uğratan ekonomi politikaları olduğudur. Ekonomik sistemlerimizin ve küresel ekonomik yönetimin (amacına ek olarak nasıl ve kim tarafından tasarlandığı açısından) sistemik ve yapısal dönüşümü acil ve gerekli görülmektedir.

Ekonomi politikaları (her kademe ve alanda) kadınlar üzerinde belirli bir etkiye sahip olmakla birlikte, kadından ve her türlü toplumsal cinsiyet analizinden yoksun süreçlerde uygulanmaktadır. Feminist ekonomik adalet gündemi, bu nedenle, öncelikle, ekonomi anlayışımızı ve ekonominin insanlar, gezegen ve kadınlarla ilişkili olarak nasıl işlediğini yeniden düzenlememizi gerektirecektir. Kadınların sözde görünmez işlerini veya ekonomik olarak üretken sayılmayan, ancak bunlar olmadan üretken ekonominin ve piyasanın sürdürülemeyeceği herhangi bir işi görünür kılmakta ve değer vermektedir.

Ekonomik faaliyeti kadınların insan haklarına ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ulaşmanın bir aracı olarak gören, ancak nihai amaç olarak görmeyen bir ekonomik sistem yaratacaktır. Tüm küresel ekonomik yönetişimin iki temel alt alanı olan mevcut küresel ticaret ve finansman mimarisini, kâr ve rekabet yerine dayanışma ve işbirliğine dayalı bir yapıya dönüştürecektir. Ve küresel ekonomik yönetişim ve buna bağlı olarak küresel yönetim mimarisi içinde demokratik karar verme unsurunu yeniden tesis edecektir.

⁶⁷ Kate Donald, CESR ve Grazielle David, University of Campinas ve Mahinour El-Badrawi, CESR. [SDG 10—IMF'nin ekonomik yönetişimdeki rolü: ülkeler içindeki ve arasındaki eşitsizlikleri azaltmaya yardımcı olmakta mı?](#) Sürdürülebilir Kalkınma Raporu 2019'a Bakış.

⁶⁸ Sivil toplumların yaptığı çağrılara bakınız; “[BM Ekonomik Yeniden Yapılanma ve Sistemik Reform Zirvesi Zamanı: İnsanlar ve Gezegen için çalışan Yeni bir Küresel Ekonomik Mimariye Doğru.](#)”

Herhangi bir şekilde toplumsal cinsiyet eşitliğini ve kadınların insan haklarını tam olarak gerçekleştirmeyi başaracak ve mevcut iklim krizleriyle başa çıkabilecek veya en azından hafifletebilecek gücümüz varsa ataerkillik, neoliberalizm ve sömürgecilik gibi geleneksel ekonominin bazı temel varsayımlarına meydan okumalıyız ve feminist olan yeni bir kalkınma paradigması ortaya çıkartmalıyız. BPfA'da ana hatlarıyla belirtilen geniş kapsamlı taahhütlere ulaşacaksak, Feminist ekonomik gündem Nesiller Boyu Eşitlik Forumundan çıkacak olan söylem ve kararları dikkate almamız gerekmektedir.

Yukarıdaki önerilerin tümü uygulanabilir ve mümkünken, bazıları uzun yıllardır savunulmaktadır. Kapsamlı bir liste olmadığı için çok daha fazlası bulunmaktadır. Bu tavsiyelerin birçoğu da birbiriyle bağlantılıdır ve birçok konunun ve çözümün birbiriyle ne kadar bağlantılı olduğunu ve tüm ekonomik sistemimizin sistematik ve yapısal dönüşüme duyulan ihtiyacı bir kez daha kanıtlamaktadır.

Ancak bu tip bir dönüşümle dünyamızı, çoğumuzun tasavvur ettiği ve hayal ettiği feminist geleceğe taşıyabiliriz: cinsiyet, çevre ve iklim adaletine sahip bir gelecekte herkes için barışçıl ve sağlıklı bir gezegen. Bu değişimlerin ve dönüşümün gerçekleşmesi için sadece siyasi iradeye ihtiyacımız vardır. Bu siyasi iradenin çoğunluğu, ekonomimizi şekillendiren ve tasarlayan güçlü ve seçkinler arasında mevcut olmamaktadır. Yine de bu siyasi irade, hem feminist hareketin hem de dünya çapındaki halk hareketinin güçlü ve kolektif bir şekilde harekete geçmemesi halinde asla gerçekleşmeyecektir.

Dünyanın her yerinde ve her zaman, feminist ve kadın hakları hareketleri yaptığımız tüm çalışmalarda ekonomi politikalarının cinsiyetçi etkileri üzerinde çalışmaktadır. 1995'teki Dördüncü BM Dünya Kadın Konferansı'nda Pekin Eylem Platformu'nun oluturulmasından 26 yıl sonra, feminist hareket feminist ekonomik adalet gündemi için ilkeleri ve önerileri ve Eşitlik Kuşağı Forumu ve kadınların çabalarının ne kadar önemli olduğunu dile getirmeye ve kadınların ekonomik hakları ve adalet için bu gündemi yönlendirmeye devam ediyor. Bunlar olmadan, Pekin'deki feminist savunucuların ve onlardan önceki nesillerin hayallerinin bir çoğu hayal olarak kalacaktır.

Bu belge **Etkiniz AB Programı** kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile çevrilmiştir. Bu belgenin içeriğinden yalnızca **Kırmızı Biber Derneği** sorumludur ve hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

Bu Türkçe yayın, **Action Coalition Leaders** (WEDO, WWG on FfD, PACJA, FEMNET) izniyle, ücretsiz olarak dağıtılmak üzere Kırmızı Biber Derneği tarafından hazırlanmış ve yayımlanmıştır. Çeviriden kaynaklanabilecek herhangi bir hatadan **Action Coalition Leaders** sorumlu tutulamaz.

